

ДРАМСКА БАШТИНА

Култ
насл
Срби

Мита Калић

ОБМАНА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Коло 13, књига 3

ISBN 978-86-80629-56-8

Издавач
Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Ксенија Радуловић, директор

Уредник едиције
Олџа Марковић

Приредио
Горан Максимовић

Коректор
Олџа Марковић
Горан Максимовић

Ликовно решење
Ново Чоџурић

Припрема за штампу
Свејкозар Сијанкић

Штампа:
Алфаграф, Петроварадин, Рељковићева 20

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено: септембра 2011.

МИТА КАЛИЋ

ОБМАНА

Позоришна игра у три чина
и једној промени

Рукопис је настао 1890. године

Приредио
Горан Максимовић

Београд 2011.

Мита Калиф

Мита Калић

ОБМАНА

Позоришна игра у три чина
и једној промени

ЛИЦА¹

МЛАДЕН, новинар, уредник листа и вођа странке

ЗОРКА, његова супруга

БРАНКО, учитељ музике

МИЛИВОЈ и ЛАЗА, партијски другови Младенови

СТЕВАН, разносач новина

МАРИЈА ШАШИЋКА, млада удовица из комшилука,
сплеткашица

РУЖИЦА, вереница Бранкова

НАСТА, служавка у кући Младеновој и Зоркиној

¹ Списак лица је приређивачев. У рукопису није дат уобичајени каталог јунака. Претпостављамо на основу облика прве рукописне странице да га Мита Калић није ни сачинио.

ПРВИ ЧИН

Писарница, у којој су књиџе, канабе и више њолица. Озледало виси на дувару. На столу зори свећилка. Младен се задао у посао, ња њише.

ПОЈАВА ПРВА

Младен, Зорка.

ЗОРКА

(Млада женица, у јуџарњем руху, држи лисџ харџије у руци. Оџрезно сџуџа на џозорницу. За себе)

Он, сиромах, још пише, а ја долазим да иштем новаца од њега.

(Замишљено)

Како да га буним? – Али, шта ћу, кад ми овај трговац већ пре зоре шиље рачун да му га исплатим, а ја немам откуд. Па то тако мало који дан да не бива. То је страшно.

(Пође ња се усџави. Најџосле оде Младену, џије му од сџираџу мејџне руке на рамена. Тихо)

Младене!

МЛАДЕН

(Трџне се)

Ко је? Шта је? Шта ћеш?

(Обрне се, скочи. Нежно)

А – ти си? Што си тако рано устала, кад још није ни свануло?

(Гаси свећилку у међе џисмена у фиоку)

Колико је сати?

ЗОРКА

Напољу је увелике заданило, а ти се задао у посао као да га од синоћ ни прекидао ниси.

(Мејине му своје руке на рамена. Гледа му у очи)

Како си блед, па неиспаван, а очи су ти тако мутне. Сав си ма-
лаксао.

(Погледавши у свећилку. Појлашено)

Ју, па ти си све уље погорео, а синоћ сам га својом руком у све-
тилку насула. Забога, Младене! Ти опет целу ноћ тренуо ниси.

МЛАДЕН

(Милује ју. Смешећи се)

Ја? – А – не – не! То се теби само тако чини.

(Крадом зева и шепћући се)

ЗОРКА

(Брижно)

Човече, ти ћеш се пре времена упропастити, па онда шта да буде
од нас? Та, кад и најсиромашнији радник ноћу своје тело одмара,
зашто да ти себи не даш одмора, који напрежеш и тело и дух, а уз
то си још вечито узрујан због те ваше новинарске свађе.

МЛАДЕН

(Смеје се)

Свађе? Ха, ха, ха! И ти још то говориш, као жена једног новинара,
који се оружјем убеђења за најсветије начело бори? Ниси прави
израз погодила, душо моја! Препирка није свађа; она је достојан-
ствена измена мисли, којом се претресају важна питања и бистре
појмови; дочим је свађа задирање у личност без икаква начела.

(Одушевљено)

Али је начело она светла звезда која новинара руководи у свима
његовим замишљајима и делима. Начело је –

ЗОРКА

(Упада)

Младене, ево рачуна –

МЛАДЕН

(Не љрекидајући свога љовора)

Она сила, којом новинар осваја народ и гради странку, што ће за њим у ватру, у воду. За начело, новинар, прегорева себе, своју породицу, па и саму слободу личну да ће – ако – ако –

ЗОРКА

(Показује листи)

Али, забога Младене, рачун –

МЛАДЕН

Рачун? Рачун је гроб прегоревању самог себе и отров сваком племенитом предузећу за општу ствар. Рачунџија је онај саможиви створ, који према себичности својој удешава љубав, пријатељство, па и само родољубље. Њему је рачун свето писмо, а бројеви су му звезде што блистају са неба његова интереса. Рачунџија се не може никад одушевити за народ, коме за жртву треба да принесемо све! Јер је народ наш родитељ, који од нас с правом иште да за њега мислимо, радимо и страдамо –

ЗОРКА

(Уиада)

А награда за то? Награда?

МЛАДЕН

Награда је успех; награда је признање народно и одзив –

ЗОРКА

(Прсне у смех)

Одзив? Ха, ха, ха! Видим како се и теби народ одазива претплатом на твој лист, који има више вересије него чиста прихода –

МЛАДЕН

(Жестикоко уиада)

Немој да ми вређаш народ, ту светињу –

ЗОРКА

Која нам ништа не помаже. Дабоме да! Ти мораш чланцима да иуниш твоје новине и улажеш у њих сву твоју умну снагу; а наплату за то остављаш увиђавности претплатника, који не питају: имаш ли ти, Младене, откуд да живиш?

(Одлучно)

Али, нећемо више тако, драги мој! Ја теби не дам да се сатиреш у борби за опстанак, у којој мораш подлећи, ако је и надаље сам наставиш. Ту борбу хоћу ја с тобом да поделим; па кад ти можеш привређивати и набављати кући, зашто не бих могла заслуживати и ја?

МЛАДЕН

(Зачуђено)

И ти?

(Смеје се)

Ха, ха, ха! А чиме би и ти могла заслуживати кад ти је најсветији позив као жени и матери: да чуваш кућу и васпитаваш децу твоју? Та, зар већ и сама природа није показала кога је одредила за борбу, давши нама мушкарцима снажније тело и јаче мишиће?

(Подруљиво)

Хе – али дабоме! Шта мари модерна друштвена наука за природни закон и ред, – која у сентименталности својој проповеда начело једнакости између мушкиња и женскиња и ствара еманципацију женску, – ту највећу иронију на морал, – ту глупост деветнајстога века!

(Одлучно)

Ја бих својој жени најстрожије забранио ма и шта да привређује, чиме би она као домаћица занемарила кућу; и сматрао бих онај новац за недостојан –

ЗОРКА

(Увређено)

Охо! За недостојан? –

МЛАДЕН

Јесте, за недостојан. – Ја велим да је срамота за човека коме је Бог дао здраве руке да допушта да му жена зарађује.

ЗОРКА

(Приђе му и мей̄нувши обе руке на Младенова рамена, нежно)

Али, кад би жена мужа лепо замолила и кад би га убедила: да то потреба домаћа изискује; – да то његов положај, – будућност његове породице захтева, би ли и онда муж ту молбу својој жени могао одбити? Шта? Видиш, Младене! Ја знам толике женске ручне послове за које бих леп новац заслуживати могла. Ја ћу радити за дућан. Шићу, вешћу, плешћу. Послове своје шиљаћу такој жени, која ме зацело никоме одати неће, а привредићу толико, да бар најситније кућевне потребе подмирим. Па, ипак, ти је и тиме нешто одлакшано.

(Умиљај̄о)

Је л' да ћеш ми то допустити? Та, ти ми досад никад ништа одбио ниси. Видиш, и овај рачун –

МЛАДЕН

(Једовиј̄о одбија је руком)

Не, не! То не може бити. То би била увреда и понижење за мене. Зар ја, вођа једне странке – па моја жена да за другог ради? – Ја који у своме листу проповедам: пожртвовање за идеју и жигошем себичност као најгаднији порок; ја који исповедан начело: да само о народу треба бригу водити, да допустим да моја жена на себе мисли и гомила благо, које ја из све душе презирем? Од тога док сам ја жив ништа бити неће.

(Шеј̄а узрујан њо њозорници)

ЗОРКА

(Очајно склоји руке)

Али, забога Младене! Помисли шта ће бити од нас и од твоје деце? Море, иде старост, – иде немоћ –

МЛАДЕН

(Пајтејично)

Кад народ није оставио ниједног свог борца, ваљда, неће оставити ни мене, ни моју децу. Уосталом, ја не тражим ничија иризнања, нити сам зато радио да ми се захваљује.

ЗОРКА

(Ојоро њребацујући му)

Ти мене више не волиш, нит' си ме икада волио, кад твоје срце само за народ бије. Јер да ти је стало до нас, не би све своје време проводио по одборима и скупштинама, а кућевну бригу оставио на мени самој.

МЛАДЕН

(Усјумарао се, ња њражи шешир)

Дабоме, – дабоме, – којешта! –

ЗОРКА

(У ѓорчини, кроз њлач)

Па кад моја јадна деца имају само матер, – а отац их се одриче –
(Љуђиђо дере и баца рачун. Одлучно)
– то ће се њихова мати за њих и бринути! –

МЛАДЕН

(Гледа на сајџ)

Опрости, душице, време је да идем у купатило. – Данас нећу код куће доручковати;

(Глади цилиндар)

идем прво у кавану да разгледам новине, па ћу тамо уједно остати на кави.

(Пољуби је у чело)

Збогом!

(Оде)

ПОЈАВА ДРУГА

Зорка сама.

ЗОРКА

(Гледећи за Младеном, после подуже почивке)

Ето, покушала сам све, па ми опет није ништа помогло. Насликала сам му живим бојама верну слику нашег живота, не би ли се већ једаред освестио и латио плодовитије зараде, која би по њега мање опасна, а за нашу будућност много сигурнија била; – но, све узалуд!

(Замишљена)

Деца ми прирашћују, дугови се гомилају, а изгледа на бољитак ниоткуд! – О Боже!

(Плаче; после одлучно)

Ал' ово овако даље остати не може. – Ја морам учинити један корак, који ће моје стање из темеља поправити. То од мене дужност жене, – дужност матере захтева. Ја сам млада; – ја сам здрава; – зашто да најлепше доба своје улудо проводим, кад се њиме дивно користити могу. – Ту сам жељу одавна у срцу гајила,
(Радосно)

па, ето, сад ме ништа не спречава да ту жељу и не остварим. –

ПОЈАВА ТРЕЋА

Бранко улази. Зорка, Бранко.

БРАНКО

(Лей, млад, учинив и укусно обучен човек, држи ноше савијене у руци; куцајући на врати)

Добар дан, милостива госпођо!

(Дубоко јој се поклони)

ЗОРКА

(Изненађена, њође му радосно на сусрећ)

А – господине Бранко! Добро ми дошли!

(Пружи му руку, коју овај њољуби)

Баш као наручено! –

БРАНКО

Како сте? –

ЗОРКА

(Нудећи му сѝолицу)

Седите! У бољи час ми не бисте никад дошли, као да Вас је сам Бог овамо послао да ме из једне велике неприлике избавите.

(Посади се крај њеџа)

БРАНКО

Ваљда немате шта да свирате, милостива госпођо! О, ја сам се већ побринуо за то, па сам и без Ваше дозволе усудио се донети Вам најновији музикалан комад,

(Грациозно јој њружи ноѝе)

да га просвирате и уједно кажете ми Вас суд о њему. –

ЗОРКА

(Узима и разгледа ноѝе)

Хвала Вам, млади пријатељу!

(Пружи му руку, коју овај њољуби)

Ви сте и досад били пажљиви и услужни, па баш с тога и полажем своју наду на Вас да ћете ме само Ви из ове незгоде извући.

БРАНКО

Само ја? И што из незгоде?

ЗОРКА

Јесте, па још из брачне незгоде, господине мој!

(Смејући се)

Ви то као нежењен човек можда нећете појмити, јер нисте у тајне брака посвећени, који Ви, дабоме, с најлепше стране посматрате. Али, није ни све злато што сија; јер често бива да нам се нешто приказује као истина, што у ствари није друго, но проста обмана и ништа више. –

БРАНКО

(Изненађен)

Милостива госпо, то су за мене загонетке. Ја научен вазда на склад у Вашем узоритом животу, – на љубав и слогу, коју доселе никакав фаличан тон није нарушавао; чисто не могу да верујем –

ЗОРКА

(Увређена)

Да крај свега тога још могу бити несретна. Јел’те, то хтедoste рећи? Јер Вам ту бојазан читам с Вашег лица. Али, варате се, господине!

(Одлучно)

Ја сам заиста сретна што ми морате веровати. –

БРАНКО

(У зајари)

Молим милостива, за опроштење – ја –

ЗОРКА

(Благо, наставља)

Него је друго нешто што ми ведрину мог живота мути и због чега се на Вас обраћам да ми делом помогнете...

(Замишљено, после мале ћочивке)

Видите господине! Ожењени људи имају своја начела, која кашто тврдокорио исповедају и од којих ни за главу попустили не би, па ма отуд неспоразум и дисхармонија потекла –

БРАНКО

(Тр̄гне се, киселим лицем)
Дисхармонија! –

ЗОРКА

Шта Вам је? –

БРАНКО

Севнуло ми ухо! Пардон!

ЗОРКА

(Нас̄тавља)
Ожењени људи се не труде да своје жене разуму, па је ли чудо ако нам добро дође каква сродна душа, која нас у свему потпуно схваћа, као на прилику што Ви мене разумете, господине Бранко?

БРАНКО

(Изненађен)
Ја Вас разумем?
(За себе)
Бога ми, ја ту не разумем ништа!

ЗОРКА

Јесте, Ви мене разумете. Јер ми погађате мисли и испуњавате жеље које често ни изустила нисам, већ сам их само наговестила једним једитим погледом –
(Миливој и Лаза њровирују)
Ви разумете моју наклоност – моју љубав –

БРАНКО

(Уиада)
Свирању и певању –
(Одушевљено)
која је у моме срцу распламтила страст тако да само о њој ми-

слим, о њој сневам и њоме се заносим. Како ли сретним осећам кад се с Вами на крилима песме и свирке винем у идеалне светове, у којима душе наше плоче по валима оних божанских хармонија, којим анђели Свевишњег Творца славе. Ми смо тада блажени што с висине уметности гледамо на свет, који једино у себичности налази своје уживање, – како је сићушан и низак. О, милостива госпо, кад помислим на уметност како ли је презрена и како уметника свет неће да разуме, одлетео бих! –

ЗОРКА

(Ухвати ња за руку)

Немојте, молим Вас. Једва сам чекала да нађем поуздана човека, коме своју тајну поверити могу – а Ви већ хоћете да ми умакнете.

БРАНКО

(За себе)

Да није ова жена у новчаној неприлици, па јој не подноси образ да ми то спомене?

(Вади свој новчаник)

Али, како је понудити, а да је не увредим?

(Гласно у шали)

Шта рекосте, милостива, где сам био јуче?

ЗОРКА

Ја?

БРАНКО

Помислите само на какву сам срећу набасао и то сасвим изненада. Ха, ха, ха!

ЗОРКА

Срећу?

БРАНКО

Дабоме. Пођем ја јуче као обично својој невести на ручак, кад ли се сукобим с писмоношом, који ми преда писмо с новци, у коме беше равно педесет форината –

ЗОРКА

Педесет форината?

БРАНКО

Педесет форината и то знате ли још од кога? Послало ми неко певачко друштво за једну моју композицију, за коју је пре два месеца расписало течај –

ЗОРКА

(Уиада радосно)

И коју награду Ви сретно добисте? Честитам!

БРАНКО

Тако је.

(Пољуби је у руку)

Хвала госпођо!

(Радосно љуби је једесетипцу)

Ево те педесетице –

(Миливој и Лаза љуби је)

За коју Вас најучтивije молим: баш зато што је то моја прва награда – да ми је сачувате за један месец дана, докле је не употребим –; јер

(Скромно)

морам Вам искрено признати: ја сам рђав штедиша, па се бојим да те новце улудо не потрошим.

ЗОРКА

А не би [ли] тај новац код Ваше невесте био боље остављен, већ и зато: што би се још из тиха научила штедњи, која је за нову домаћицу, што тек почиње кућити кућу, веома нужна? –

(Нежно)

И нисте ли Ви можда и сада, као и сваком приликом, хтели да погодите моје мисли, па се пожурили да ми пружите руку помоћи, држећи зацело: да ја оскудевам у новцу? – Ако сте то мислили, –

(Нежно)

онда сте се љуто преварили, господине мој!

(Поносијо)

До тога још није дошло, хвала Богу! – Мој муж заслужује толико да нам његове заслуге потпуно намирују све потребе, које су нам за живот нужне.

БРАНКО

(У зајари)

А – молим, милостива за опроштење! Ја о томе никад ни посумњао нисам – –

ЗОРКА

(Смешећи се)

Не – не! Нисам се ја нашла увређена; не бојте се! Него хоћу да кажем да је сасвим нешто друго што ја од Вас захтевам; – претпостављајући, наравно, да ћете драге воље пристати на то да ми моју жељу помогнете испунити. Само Вас још унапред чиним позорним да ћете ипак неких жртава тога ради подносити морати.

БРАНКО

(Одушевљено)

Жртва? О, милостива госпо! Та и највећа жртва само је сићушан доказ моје неограничене благодарности за сва она добра која Ви мени, као туђинцу, учинисте. – Непознат и сиромах, као што бех, без пријатеља и новаца само с једним једитим писмом у руци, Вама препоручен, – дођох пре по године у ову за мене сасвим страну варош, у којој се ни окренути нисам знао. Срећа ме моја упути на Вас, која бесте тако племенита те ме примисте у Ваш дом; уведосте ме у прва друштва и нађосте ми куће у којима отпочех учити свирку и певање. Ви ми за вавек осигурасте живот и будућност; упознасте ме и са невестом мојом и положили сте тиме темељ мојој будућој срећи, за које Вам се нигда одужити не могу. Та, да заиштете и сам живот мој – милостива госпо! –

(Миливој и Лаза њровирују)

и њега бих за Вас драговољно жртвовао.

ЗОРКА

А – на таку жртву не мислим никако, јер би то било неприродно и сасвим по духу витешких романа, који су данас изашли из обичаја. Моја је жеља скромнија – иако на први поглед доста чудновата испада, она се ипак поред мало, мало добре воље испунити даје.

БРАНКО

(Радосно)

А та би жеља била?

ЗОРКА

(Замишљено, њосле мале њочивке)

Да се од данас чешће састајемо. –

БРАНКО

Чешће састајемо? –

Миливој и Лаза њровирују.

ЗОРКА

Да – и то у једно исто доба.

БРАНКО

У једно исто доба? –

ЗОРКА

Али, не овде, него изван моје куће.

БРАНКО

(Немирно)

Изван Ваше куће?

ЗОРКА

И о томе, наравно, не сме нико ништа знати!

БРАНКО

(Немирно)

А – молим, милостива, неће ли то пасти у очи?

ЗОРКА

Зато треба да будемо паметни и да се не издамо.

БРАНКО

(У зајари. За себе)

Лепа парада! На што ће ово изаћи?

(Гласно)

А – молим покорно Ваш муж?

ЗОРКА

Не сме о том ни слутити.

(Брижно се замисли)

БРАНКО

(Хуче, њаре зној и шири оџрлицу. Полуџласно)

Но, само моја невеста треба да дочује за то, па да виш' белаја!

(Уздахне и замисли се)

ЗОРКА

(Трже се)

Шта велите?

БРАНКО

(Трџне се)

Кажем како је овде велика запара.

(Хуче и њаре зној)

ЗОРКА

Дакле, пристајете ли на то што Вам малочас поверих?

БРАНКО

Ја? –

(Збуњено)

А – овај – та да! Дабоме, дабоме да пристајем, како не бих пристао?

ЗОРКА

А да се Ви после не покајете шта сте урадили? Промислите се добро. –

БРАНКО

Боже сачувај! Како бих ја то чинио? Но, то би лепо било!
(Брише зној)

ЗОРКА

Е – добро! Онда ми дајте овамо руку.
(Пружи му руку)

БРАНКО

(Тргне се. Узгаји. За себе)

Шта ћу сад?

(Замишљено)

Чини ми се као да сам ђаво од мене душу иште.

*(Уздахне)**Чују се кораци и џасови с поља.*

ЗОРКА

(Пољашено)

Ево неког! – Склоните се брзо у моју собу, па свирајте што; а ја ћу у кухињу да наредим ручак. Довиђења!

(Ручује се с њим и ојрчи на десно, а Бранко на лево)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Миливој и Лаза.

МИЛИВОЈ

(Млад, духовитија израза, али неуљедан човек, који не пази на своје одело. Још с враџиња љуџиџиња)

Дакле, јесам ли имао право кад сам те позвао да се својим очима увериш – а? Ово је већ превршило сваку меру пристожности и стриљења, које се више ни загладити, нити ичим забашуривати даје. Ово само, који памети нема, не може разумети.

(Лазе, љаџеџиџиџи)

Нисам ли ја теби вазда говорио: да је то опасан човек, који плаштом углађености замотава своју паклену душу? –

ЛАЗА

(Узевши са љисаћеџ сџола новине, чџиња их)

Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

Нисам ли ти говорио да ће тај пробисвет починити чуда и овде и порушити мир кућевни оном човеку, коме је тај мир једино пристаниште за борбу његовог бурног, јавног живота.

ЛАЗА

(Чџиња, ља се смеје)

Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

Нисам ли ти говорио да ја тога човека већ одавно мотрим, праћећи му сваки корак, сваки покрет његов –

ЛАЗА

(Уџада)

Наравно: и како узима ручицу твоје веренице да јој покаже како

треба да погоди прави глас на гласовиру.

(Смеје се)

Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Увређено)

Ти се мени ругаш? –

ЛАЗА

Ја?

МИЛИВОЈ

Да, да ти.

ЛАЗА

(Смешећи се)

Не ругам се, брате, већ ми је смешно где се бајаги жестиш за друге, а овамо из тебе сушта љубомора пуца –

МИЛИВОЈ

Ја љубоморан? Ха, ха, ха!

ЛАЗА

Ти, ти. Јер мрзиш тога честитог младића као ђавола, и то само зато што се бојиш да се твоја вереница у њега не заљуби.

МИЛИВОЈ

(Као зачуђено)

У њега се заљуби? Ха, ха, ха! Таман момче за деверство! Имала би се, додуше, у кога и загледати. У утегнута и намирисана лутка, који је све своје знање и понашање поцрпао из књиге: “Шта се пристоји” или “бечког галантома”.

(Индиђнован)

Ја да сам суревњив на гиздавца, који по ваздан на огледалу стоји, косу глади и уста намешта, те учи како ваља превртати очима, да се младим девојкама допадне! –

ЛАЗА

(Смеје се из љаса и ѿаре махрамом сузе)

Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Пајтејично)

Моја невеста да се угледа у једног фиџирића, који у себи мушке озбиљности ни достојанства нема, већ се клањаса

(Показује)

и криви као какав пајац. – Вараш се, мој драги Лазо! Ја на једног дерана не могу бити суревњив, већ и зато што би то значило: не имати поверења у своју вереницу; и што би се ја к њему понизити морао, чему мој понос никако не допушта. Већ је друго нешто, мој брајко, од чега ми се крв по жилама комеша, а то је – што ми већ дозлогрди гледати саблазан, што се за леђих једном поште-ном човеку чини, који таку неблагодарност ни издалека није за-служио.

ЛАЗА

(Смеје се)

Иди Миливоју! Каква саблазан? Каква саблазан?

МИЛИВОЈ

Саблазан, да, – која се чини уједно и нашој странци, јер Младен није само свој; он је и наш; па с тога не смемо бити равнодушни према оном што се с њиме збива; већ морамо бдити и над самом чистотом породичног му живота. –

ЛАЗА

И ако Младенова породица има кихавицу, то цела странка мора и кихати с њоме заједно, дабоме! Ао, да дивне логике, где ли је само научи? – Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

Младенова част је повређена и ко се томе невешт чини, не сме се никако називати искреним пријатељем његовим.

ЛАЗА

Охо, охо! Лакше, лакше, млади пријатељу! Немојте се баш тако разбацивати с теоријама, као какав јучерашњи професор. Ако човек не гледа овај свет на црне наочаре, зато не мора бити одмах лажан пријатељ; ал' не мора бити ни претеран и склон видети и онде страшила где их никако и нема.

МИЛИВОЈ

(Зачуђено)

Страшила? И ти то називаш страшилима, што је јасно као дан и чему смо малочас били живи сведоци?

ЛАЗА

(Прсне у смех)

Сведоци? Али, сведоци који су само оно чули и видели што им треба да буде вода за њихову воденицу. Ја ти кажем да ти ниси чуо ни видео баш ништа. И да је све то што се теби причуло ил' привидело само проста обмана и ништа више.

МИЛИВОЈ

Обмана?

ЛАЗА

Обмана, да, да. Дабоме да је обмана. –

МИЛИВОЈ

Море, имаш ли ти свести? Или си са слухом и видом и памет изгубио? Обманом кретиш ти то? – Обманом? – Онда ја не знам шта да држим о теби?

(Љушшићо)

Зар је то обмана кад се слашћу медених речи туђа жена наводи на танак лед – уместо да као поштен човек таку жену чврстином свога карактера задржи да не поклизне?

ЛАЗА

Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

Зар је то обмана
(У јаросџи)

кад се један човек усуди туђој жени нудити новац и кад се ни од какве жртве не преза, већ се и сам живот нуди за љубав, која је тим интересантнија што је забрањена; јер се опире законима Божјим, законима морала? – Говори!

ЛАЗА

Ја, брајко, тако дивну придику само слушати могу.

МИЛИВОЈ

И је ли то обмана кад се долази туђој жени онда кад јој муж није код куће и кад се уговарају састанци с њоме?
(Узбуђен шеџа)

ЛАЗА

(Прсне у смех)

Ха, ха, ха! Ти си Миливоју тако оригиналан човек с којим се од срца насмејати може. Тако ми вере! Само да ти оно што паметно говориш увек тако лудо не испадне. Какав новац, каква љубав, каква жртва и самог живота? Тандрчеш као врањ по празном бурету: “Младен није свој него наш”. Младенов јаван живот може бити и наш уколико он свој рад по назорима и начелима наше странке удешава – али је приватан живот само његов и о томе он једино својој савести мора давати рачуна а више ником. – Младен зна врло добро да Бранко одлази њему да који час с његовом женом у свирци и певању пријатно проведе. И шта је то тако зазорно?

(Подбочи се)

Па кад је то њему као мужу право, ко си ти да се смеш пачати у туђе послове који те се ништа не тичу? Одговорите сад Ви мени, Ви – Ви – господине докторе филозофије будућега века. – Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

Кад би Младен о томе што знао, не бих ја ни речице просуо у ветар.

(Раздражено)

Али, Младен о томе нема ни појма – па зато ћу ја да му отворим очи. – Занесен за својим идеалима и забринут за опште добро, одао се душом и телом народним пословима, па ни не слути како се лакоумно титра с његовим поверењем и какав се опасан крадљивац увукао у светињу његове куће. Али, неће зликовац један! –

(Удари се по њрсима)

Овај ће му смрсити конце, па ма се тицало живота мог или његовог.

(Оде њисањем стиољу из чије фиоке извади рукопис шиио га је Младен оставио, ња га њоказује Лази)

– Видиш ли ти шта је ово? Гледај добро шта је ово. – То је шаљива игра, коју је Младен на расписан течај Матице српске написао да само који новчић на поштен начин својој породици заслужи. Он! Чији је живот препун горчине и јада; чије срце каткад пуца од бола – он кроз сузе пише шаљиве игре – а ето како му се захваљује. Колико ли сам га пута затекао у послу, малаксала од пробдијене ноћи и колико сам му пути истраго перо из руке, само да одахне и да прибере нове снаге за борбу. Па то ли је захвалност? Зар тако човек да се изигра, који је узор поштења, идеал искрености и родољубља; човек који за цео народ мисли а на себе не, – човек кога ја обожавам и чије пријатељство сматрам за највећу срећу на овом свету?

(Свечано)

Не – тако ми душе! Ја ћу увређену част Младену љуто осветити!

(Узбуђен корача)

ЛАЗА

(Тајне)

Живио! Живио! – Прекрасно, прекрасно! – Та, ти би, човече, све наше глумце-уметнике заденоу за појас какав имаш декламаторски дар; па такав патос; па такво кретање! Само би те ваљало извиждати што си улогу тако рђаво научио. Ти затуцани монархиста, па дигеш Брутов нож да покајеш Лукрецију, која ни увређена није! Ха, ха, ха! То је заиста смешно! – Него, шала на страну.

(Пријатељски)

Је с' чуо! Кад си ти такав Младенов пријатељ, то баш према његовој жени мораш имати обзира – – –

МИЛИВОЈ

(Љубавно)

Обзира? – Где је питање о начелу ту обзира нема.

ЛАЗА

Море, имаш ли ти памети?

МИЛИВОЈ

Имам је толико да је не морам узимати од тебе у зајам.

ПОЈАВА ПЕТА

Стеван. Пређашњи.

СТЕВАН

Добар дан!

ЛАЗА

А, гле, Стеван, које добро?

СТЕВАН

Послао ме господин Младен по писмена што су у његовој фиоци и рекао: ако Вас гдегод сретнем да Вам речем да му одете у кавану на разговор.

ЛАЗА

Шта је ново?

СТЕВАН

Шта је ново? То ће показати дух времена и генерација.
(Смеши се задовољно)

ЛАЗА

(Смешећи се)
Шта – а?

СТЕВАН

Дошло неко операторско друштво да у позоришту пева, па се није нико нашао од родољуба да их дочека, већ сам их ја морао у гостионицу одвести.

ЛАЗА

Па јеси ли их одмах и почастио?

СТЕВАН

Боже, господин Лазо, Ви тек штогод. А ко би те зајазрио кад више гутају него наше новине рукописа. Глумци су као и новине: иду по целом свету, највише су у кавани и пуни су дугова. Само је та разлика што се новине слажу а глумци се не слажу. Ја да сам глумац, ја би најволио бити шаптало.

ЛАЗА

Зашто?

СТЕВАН

Зато што је он најбогатији међу њима; јер сам он има своју кућу.

ЛАЗА

Ха, ха, ха!

СТЕВАН

Ал' и ја као разносач имам своје куће од који' сваке нове године примам новце. Само бар да могу продавати којекакве измишљотине за готове новце, ала бих био богат човек! Чим се појавим на улици одмах ме склептају са свих страна: Шта је ново? Шта има ново? Као да ја кујем новине, ил' је моја глава буре па на славину саме новости точи. Више пута кад сам добре воље, а ја им зуцнем по штогод да ме се окану, па за тили часак прелети моја лагарија целу варош, коју после мени натраг приповедају, али накићену наравно са још десет нових лагарија. – А боме каткад их насадим

ЛАЗА

(Смешећи се)

Насадити онако по новинарски – а? Ха, ха, ха!

СТЕВАН

Та да, молићу. – Ја се журим да разнесем новине, а они ми препрече пут па не даду маћи. – “А, ево нам Стевана, сад ћемо чути шта је ново?” Шта је ново? Прихватим онако зловољан. Ново је то да је султан захвалио на престолу. – Турски султан захвалио? Како то? – Како то? Седео султан на престолу, па кин'о. Везири му казали на здравље! – А он се захвалио.

ЛАЗА

Ха, ха, ха! Дакле, тако се њих курталишеш.

СТЕВАН

Тако, синоћ одем у крчму на чашу вина, па још нисам ни сео кад ми ти се око мене скупише: “Шта је ново, Стеване! Хоће ли бити рата?” Хоће боме, биће, како не би било? “Та, Бога ти?” – Рекоше, примакнуше столице и зинуше. – Хоће, рекох и то баш овде код нас. – “Овде код нас?” – Да, да ту и –

МИЛИВОЈ

(Који је из своџа џеџа извадио новине, џа се зачиџџао, љубоџџино)

И? –

ЛАЗА

И? –

СТЕВАН

И кад попише већ десету литру није да се потукоше, све пуцају главе. Ето им рата!

МИЛИВОЈ

(Љуџџино зџужва новине, баџа их о земљу и сџџане шеџџџи)

СТЕВАН

(Боџажљиво, Лази)

А, шта је, господину Миливоју?

ЛАЗА

Ваљда га боли зуб.

СТЕВАН

(Миливоју)

Метните хладне воде на њега.

МИЛИВОЈ

(Разроџаченим очима)

Шта бунџаш ти?

СТЕВАН

Велим, да треба хладне воде на зуб –

МИЛИВОЈ

(Љуџџино уџада)

Теби на главу –

СТЕВАН

(Уџада)

А Ви га извуците напоље –

МИЛИВОЈ

(Показујући њрсӣом на вра̄ӣа)

Вуци се ти напоље!

СТЕВАН

Па добро, дајте ми писмено –

МИЛИВОЈ

Ево ти и писмено да се можеш вући напоље!

(Даје му руко̄ӣс)

Стеван оде.

ПОЈАВА ШЕСТА

Миливој, Лаза.

ЛАЗА

(Гледа на сахат̄ӣ)

Могли бисмо баш и ми за Стеваном. Време је да се иде у уредништво; а Младен је и тако поручио да га што пре потражимо.

(Пође)

МИЛИВОЈ

(Ше̄ӣајући)

Ти иди, ја ћу остати.

ЛАЗА

(Зачуђено)

Ти остајеш? А шта ћеш ту?

МИЛИВОЈ

Имам посла –

ЛАЗА

Да начиниш посла и себи и другима. Је си чуо, немој бити дете!

МИЛИВОЈ

Немој ти бити моја дадиља. –

ЛАЗА

(Заг̃рливиши ġa, бла̃џо)

Хајде, човече, са мном. Ти си жесток, учинићеш што непромишљено чим ћеш обрукати и себе и ову честиту жену, па ћеш се по обичају кајати узаман. – У теби има песничког духа, ал' и песничке нарави која не воли средину, већ из једне крајности прелази у другу. Ти си одвећ осетљив и сваку ствар узимаш с трагичне стране. Вама је песницама памет у срцу. Окани се тога!

МИЛИВОЈ

Шта си ми узео поповати и наметати се за учитеља, као да сам неки првошколац. Светуј ти себе, а прођи се мене. Ја што сам наумио то ћу и урадити, па ма ме се и моје коже тицало.

ЛАЗА

(Ухвай̃и ġa за руку, нежно)

Миливоју, брате, послушај ме само сад; само данас, па ма целе године ја теби у свему попуштао. Видиш, ти си љутит, а разјарен човек треба увек да прво попије чашу воде пре но ма шта уради, вели један грчки мудрац. – Хајдемо.

МИЛИВОЈ

(Љу̃й̃и̃и̃џо)

Иди ми већ једаред с врата, јер си ми несносан.

(Ше̃џа)

Докле ћу ти говорити?

ЛАЗА

(Увређено)

Дакле, несносан?

МИЛИВОЈ

Јесте.

ЛАЗА

Добро, добро. А ти разби' главу кад хоћеш њоме пробијати зид.

МИЛИВОЈ

Разбићу своју, а не твоју.

ЛАЗА

Збогом Миливоју!

МИЛИВОЈ

(Хладно)

Збогом!

Лаза оде.

ПОЈАВА СЕДМА

Бранко журно из собе излази. Бранко, Миливој.

БРАНКО

(Сїазивши Миливоја учїиво му ѓружи руку, весело)

А, господине Миливоју, откуда Ви овде?

МИЛИВОЈ

(Ојоро)

Чекам Вас, јер имам с Вами мало разговора.

БРАНКО

(Гледајући на сахатї)

Само Вас молим што краће, јер ми се жури; имам певање –

МИЛИВОЈ

(Љуџици)

Шта ја марим за Ваше певање! –

БРАНКО

(Зачуђено)

Шта?

МИЛИВОЈ

(Мерећи ља од љаве до џеће)

Кажите Ви мени управо ко сте и одакле сте Ви?

БРАНКО

(Зачуђено)

Ко сам и одакле сам? – А чему то питање?

МИЛИВОЈ

(Ојоро)

Јер ми је нужно да знам с ким ћу имати посла; као што ћете и Ви чути: ко сам ја? Да знате с киме ћете Ви имати рачуна.

БРАНКО

(За себе)

Је ли овај човек при себи?

(Гласно; учиниво Миливоју)

Господине, молим Вас, ја немам времена за шалу.

(Пође)

МИЛИВОЈ

(Прејречи му џуџи)

Ви нећете ићи! – Ви ћете ту остати!

БРАНКО

Господине!

МИЛИВОЈ

(Узбуђен)
Господине!

БРАНКО

(Бла̄зо)
Па добро, шта хоћете од мене?

МИЛИВОЈ

(Изазивајући)
Кажите Ви мени, ко је Вас звао у ову варош да се намећете за учитеља и онима који Вас не траже. И ко Вам даје права да се смете својски понашати с оним особама које Вас просто плаћају?

БРАНКО

(Од чуда вазда не може к себи да дође)
Извините господине! Ја ваљда нисам ником дужан давати рачуна о своме понашању, а најмање о делима којима по вољи располагати могу? –

МИЛИВОЈ

Ви сте се овде начинили неким важним лицем о коме се по свима отменијим кућама говори; и истичете се свуде и сваком приликом тако да се скроман човек испред Вас повлачити мора –

БРАНКО

(Прсне у смех)
Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(У јарос̄ѝи)
Одговарајте кад Вас питам!

БРАНКО

На така питања ја одговора немам.
*(Извади бележницу, загледа се у ѓредицу, њевуца и бележи, уда-
рајући ноћом ѝакѝи)*

МИЛИВОЈ

Ви мене вређате!

БРАНКО

(Бележи и њевуца)

МИЛИВОЈ

(Зг̃раби га за руку)

Господине, Ви сте неучтив човек!

БРАНКО

(Тр̃гнувши се, њрибере се)

Човече, шта хоћете Ви од мене?

МИЛИВОЈ

Задовољштине за увређену част.

БРАНКО

За увређену част? А чију то? –

МИЛИВОЈ

(Уиада)

Оних жена које сте Ви увредили!

(Шеиа)

БРАНКО

Ја жене вређао?

МИЛИВОЈ

Јесте, господине! Ви у Вашој гиздавачкој сујети налазите подла јунаштва у томе да младим, неискусним женскињама заврћете мозгове. Па не само то, већ се кришом увлачите у светињу породичног живота да мучки убијате кућевни мир! Научене на Ваше глупе осмејке, на метанисање и рукољубе за сваку тричарију.

отуђе се жене од својих мужева, који задубљени у бриге и тешке, озбиљне послове, дабоме да им нису доста учтиви, па им зато и постану немили и одвратни.

БРАНКО

Господине, Ви мени подмећете ствари, које ја никад ни сневао нисам. Да се Ви како не варате у личности, па ме држите за оно што нисам?

МИЛИВОЈ

Не варам се ја; јер ја Вас држим само за оно што јесте: за неблагодарна човека.

БРАНКО

(Изненађен и увређен)

Господине!

МИЛИВОЈ

Који је недостојан оне милости указане му у највећој невољи –

БРАНКО

Милости, чије?

МИЛИВОЈ

Који на гнусан начин проиграва пријатељско поверење –

БРАНКО

Тиче л' се то мене? –

МИЛИВОЈ

Који сеје отров у безазлена срца –

БРАНКО

Па ко је тај?

МИЛИВОЈ

Ко је тај?

(Презриво, смејући се)

Још смете питати ко је тај? Ви сте то!

БРАНКО

(Смејући се)

Ја то све?

МИЛИВОЈ

И ако имате мрве поштења у себи, Ви ћете ову варош оставити одмах сутра.

БРАНКО

(Благо)

Господине, чиним Вас пажљивим; да и моме стрпљењу има граница.

МИЛИВОЈ

(Крочи му сасвим близу. Изазивајући)

Само што су те границе тако далеко као да их и нема.

БРАНКО

И тиме хоћете да кажете да с тога моје стрпљење сваку увреду може у себе да прими. Варате се, господине!

МИЛИВОЈ

Ја бих само волио знати, шта Вам човек још може казати, па да се нађете увређени.

БРАНКО

Господине, пазите шта говорите, јер ја сам био војник.

МИЛИВОЈ

И Ви мислите да се ја тога бојим, као да и ја не умем витлати мачем.

БРАНКО

Дакле, Ви мене баш силом изазивате?

МИЛИВОЈ

(Безочно)

Изазивам.

БРАНКО

Добро, ја Ваше изазивање примам.

МИЛИВОЈ

Кад Вам је по вољи?

БРАНКО

Дакле, сутра. У колико сахата?

МИЛИВОЈ

У шест!

БРАНКО

На сабље?

МИЛИВОЈ

На сабље!

БРАНКО

(Учтиво се јави)

Збогом! Довиђења!

(Пође)

МИЛИВОЈ

Довиђења.

БРАНКО

(Заусијави се. За себе)

Та, гле, ја се домаћици нисам ни јавио.

(Врати се)

Зорка улази. Миливој оде.

ПОЈАВА ОСМА

Зорка, Бранко.

ЗОРКА

(У белој, кухињској оїреѓачи, ѿресући руке)

Опростите, ја као мртва заборавила да сте Ви још ту. Уосталом, Ви и тако нисте странац у нашој кући, нећете се наћи увређени.

БРАНКО

(Љуби је у руку)

Како бих се нашао увређен? Ја сам себи прекратио време неком сонатом, па случајно погледавши на часовник, приметим да је време одласку и потражих Вас да се с Вама опростим.

ЗОРКА

(Која држи Бранкову руку у својој руци)

Али, кажите Ви мени што сте тако узрујани? Дрхће Вам рука, а у лицу сте тако бледи, као да Вам је зло? Шта Вам је? Било Вам тако живо удара!

Шашићка улази.

ПОЈАВА ДЕВЕТА

ШАШИЋКА

(Трѓне се кад ове ѿримејџи; ѿакосно. За себе)

А – та ови се баш пријатељски за руку држе!

БРАНКО

(У шали)

Знате да су заљубљени људи већином узрујани.

ШАШИЋКА

(За себе)

Ово је читава љубавна изјава, да се ја скријем овамо.

(Побеђне лађано на лево)

ЗОРКА

Да је само то ни по јада, али се бојим да се не разболите. Не бисте ли мало сели да се одморите? Да Вам скувам добар теј, или бисте радије старе шљивовице? Кажите само шта хоћете?

БРАНКО

Захваљујем, нећу ништа; јер ми ништа и не фали. Свирао сам једну Бетовену сонату, па отуд та узбуђеност. Ви знате да сам ја као жица која још и онда трепти и зуји кад се већ давно престало на њој гудити.

(Пољуби је у руку)

Збогом остајте!

ЗОРКА

Хити Вам се.

БРАНКО

(У њој)

Идем на час.

ЗОРКА

Види се да сте савестан човек.

(Испраћу је на поље)

Зорка и Бранко оду. Шашићка улази.

ПОЈАВА ДЕСЕТА

Шашићка сама.

ШАШИЋКА

То ли је та хваљена скромност, која пред светом чини се да не зна ни три унакрет, а овамо у самоћи с најмлађим људима љубав

проводи? Дакле, заиста право имају жене, што о њој то поговарају.

(Пакосно)

Па како ли је нежна и пажљива према њему! Како ли му угађа већма него мужу, не би ли га лакше у вигове своје уплела.

(Болно)

А он безазлена и непоковарена душа и не слуги да ће га тај мамац увући у клопку једне препедене намигуше, која ће после с његовим срцем да се сигра да је време прође.

(Љућиво)

Али, нећеш ми га отети, гујо, не! Мада су ти замке тако вешто намештене; ја ћу их раскинути, знај!

(Кроз њлач)

Јер без њега живети не могу. Та он је једини који би ме разумео, који би се одазвао жаркој ми љубави, само да ње није.

(Љућиво)

Јер не сме од ње.

(Тргне се)

Ал', ево неког где долази.

(Сћане њред ошледало, њаре очи и намешта се, ња онда оћей седне на своје месћо)

Зорка улази.

ПОЈАВА ЈЕДАНАЕСТА

Зорка, Шашићка.

ЗОРКА

(Радосно, замишљена, њолућласно)

Дакле, Бранко пристаје на све. Састајаћемо се а нико о томе знати неће. –

ШАШИЋКА

(За себе)

А – дотле ли је већ дошло? –

ЗОРКА

(За себе)

Уговорисмо и место и дан и сат и то у десет сата пре подне.

(Ойази Шашићку; цикне)

Ју! А откуда ти овде?

ШАШИЋКА

(Приђе јој љубазно)

Баш овај час дођох.

ЗОРКА

Па како уђе да те не спазих?

ШАШИЋКА

Ушла сам унаоколо, па видећи да ниси у својој соби, потражих те ту, унапред уверена да ћу те ту зацело наћи. –

ЗОРКА

(Нудећи је)

Изволи у моју собу.

ШАШИЋКА

А не, Боже сачувај, ми ћемо овде остати.

ЗОРКА

Али, зашто?

ШАШИЋКА

Што знам да ти је то најмилије место.

ЗОРКА

Најмилије место?

ШАШИЋКА

(Подруљиво)

Јер си ту увек уз твога мужа кад код куће пише. Боме право имаш.

Уживај срећу кад ти је Бог дао; јер жена тек онда осећа како је самохрана и остављена од свега света кад

(Кроз њлач)

изгуби свога вернога друга.

(Уздихе)

Ја докле је мој сиромаш, покојни био жив, никада се од њега одмицала нисам.

(Хвалисаво)

Иако су ми се многи млади људи удварали, ја сам се ипак њиховом ласкању оглушила; а то с тога што си ми свагда ти лебдела пред очима: како осим твога мужа никога не гледиш. – Па крај свега тога свет је и опет тако рђав да ме никад на миру остављао није, већ ме је начинио читавом успаљеницом, а то је така клевета, слатка Зорка! Као кад би ко за тебе рекао: да ти је већма стало за другим, него ли за Младеном. Па, напоследку, рецимо: да ти се баш и неки млад човек допада, Боже мој, шта је то баш тако страшно? И ко би смео једној удатој жени у грех уписати, којој глава од кућевних брига ври, којој су пуне уши дечије дреке и која се по ваздуги дан с чељадима бочи – ако промене ради с младим човеком коју проговори? – Видиш, слатка, да сам ја као ти, ја се на свет баш нимало освртала не бих.

ЗОРКА

(Зачуђена)

Драга Марија, ти мени говориш о таком чему што у очигледној опреци с твојим разлозима стоји.

ШАШИЋКА

(За себе)

О лисицо!

ЗОРКА

Ја мислим да ће беспосленој жени удварачи пре падати на памет, него жени која је послом и децом забуњена. Послом обузета до-

маћица употребиће оно мало сувишна времена да се са својим мужем о породичним стварима разговара; буде ли она то време с другим човеком проводила, то ће отурити мужа од себе, коме ће бити дуго време, па ће потражити себи друштва, ил' ићи у кавану да троши новце.

ШАШИЋКА

(Дрхће од љуџине. За себе)

Како се прави света.

(Прићворно)

Тако је, слатка, и ја се у свему потпуно с тобом слажем. Прилика је врло опасна за младу жену; прилика је искушилац сваке врлине, која и најстрожији карактер пољуљати може. Зато ће се свака честита жена прилике чувати, само да ни сенка сумње на њу не падне, у чему опет ти свима удатим женама за узор служити можеш. –

(Умиљајћо, ухвайи је за руку)

Слатка моја!

(За себе)

Али, чекај, сад ћу ја тебе уловити.

(Гласно)

Ти си ми једном приликом поверила жељу: да би радо привређивала мимо заслугу твога мужа, како би сувишак његове зараде мећала на страну. Ево, ја сам ти се жељи одавала, само да ти докажем како сам ти искрена пријатељица.

ЗОРКА

(Радознало)

Шта да ниси? –

ШАШИЋКА

Јесте, нашла сам ти посла, при чему на лак начин можеш заслуживати по неколико форината недељно –

ЗОРКА

(Радосна)
Заслуживати?

ШАШИЋКА

(Смејући се усиљено)
Истина Бог, нису какви тешки послови, ал' теби ће се наплатити
више вештина него труд твој –

ЗОРКА

Јесу ли послови ту?

ШАШИЋКА

Нису, јер не знадох: хоћеш ли се примити и хоћеш ли бити до-
колна за рад
(Смејући се)
због беседе, на коју се справљаш –

ЗОРКА

(Зачуђено)
Због беседе, на коју се справљаш? –

ШАШИЋКА

И на којој си већ унапред све игре твојим играчима обећала –

ЗОРКА

(Зачуђено)
Мојим играчима?

ШАШИЋКА

Шта се претвараш, неваљалице једна, кад знам и коју игру с киме
играш –

ЗОРКА

А откуд ти то све унапред знаш?

ШАШИЋКА

А шта ти свет данас не зна? Зар може остати још каква тајна а да се не прокљуви? Та, свет нам погађа и што мислимо.

(Ласкаво)

Зато боље признај, тичице моја, па ћеш олакше проћи –

(Смеје се)

ЗОРКА

Да нешто силом признам, што збиља и не постоји? Та, ја о беседи с Младеном мојим ни говорила нисам; јер о томе хоће ли се куда ићи или неће, не решавам ја, већ он, па се с тога нисам могла ником ни обећати.

ШАШИЋКА

Ти то кријеш, јер се бојиш да ти ја ваљда твоје играче не преот-
мам. Не бој се, драга моја!

(Уздахнувши)

За мене играње више никакве дражи нема.

ЗОРКА

За мене још мање која сам мати четворо ситне деце –

ШАШИЋКА

(Уиада)

И која, ипак, зато боље провађаш, но и једна девојчица у вароши.

(Смеје се)

Жене говоре: Зорка има чини, којима мушке очарава, те иду за њом као слепи, а нас и не гледе.

ЗОРКА

(Слајко смејући се)

Дакле, то жене о мени говоре? Па лепо! Само виде л' жене и то: да ја на забавама баш најмање у игрању проводим, откуд, дакле, да могу имати сталних играча?

ШАШИЋКА

(Пакосно)

Ал' тим сталнијих удварача –

ЗОРКА

(Уиада)

Који са мном о политици и књижевности разговарају – Ха, ха, ха!

ШАШИЋКА

(Пакосно; зе себе)

Не да се ухватити лукава зверка, ал' ћу је ипак натерати на процес.

(Гласно)

Гле – ја у разговору о беседи сасвим сметох с ума да те питам: у које доба да ти пошљем посао, о ком ти споменух?

ЗОРКА

(Безазлено)

Па пошљи кад хоћеш, ја сам вавек код куће.

ШАШИЋКА

Је ли то свеједно: ма који дан, ил' у који сат?

ЗОРКА

(Мало у забуни)

Дабоме –

ШАШИЋКА

На пример, у десет сата?

(Посмајтра злурадо Зорку)

ЗОРКА

(Тргне се, збуњено)

Не мора бити баш у десет –

ШАШИЋКА

Па хоћеш ли да ти га сутра пошљем?

ЗОРКА

(Снебива се)

Сутра нећу бити код куће, него пошљи –

ШАШИЋКА

(Нагло уијада)

У онај дан

(Пакосно)

кад састанка немаш. Ха, ха, ха!

ЗОРКА

(Пренеражена и засићена. За себе)

Боже!

ШАШИЋКА

(Тријумфујући)

Ха, ха, ха!

(Подруљиво)

Збогом, узоре женски! Збогом!

ЗОРКА

(Љутићио за њом)

Збогом!

Шашићка оде.

Завеса пада.

ДРУГИ ЧИН

Младенова њисарница.

ПОЈАВА ДВАНАЈСТА

Зорка и Младен

ЗОРКА

(Обучена у рухо за излазак. Младену, који хоће да иде)

Зар баш хоћеш силом да идеш?

(Меће му руку на љаву)

А не видиш ли како ти је глава врела? Остани код куће. Не мораш ти данас у уредништво кад ти није добро. –

МЛАДЕН

(Смејући се)

Та, иди с Богом. –

ЗОРКА

(Уиџада)

Напољу је тако ружно; ветар дува а киша тек што није плъснула. –

МЛАДЕН

(Милује је, смешећи се)

Ваљда сам ја старац да због којекаквих маленкости останем код куће да ми жена кува теј и меће врућа пепела око врата. Ха, ха, ха!

ЗОРКА

Због маленкости? Зар је главобоља маленкост, кад добро знаш да се свако твоје зло главобољом започиње? Кад патиш од тога ваља да се чуваш, јер се здравље за новац не купује. Ено Миливоја и Лазе, па нек' те одмену за данас. Доста ти радиш за њих.

МЛАДЕН

(Нежно)

Говориш као дете, које не зна да сваки од нас има свога одређеног посла у ком је он сам вешт и нико више. Тако, на пример, ја уем само писати чланке –

ЗОРКА

(Љубазно, уїада)

Који се тако исто и код куће могу написати –

МЛАДЕН

(Нежно)

Али, доћи ће ми људи из разних, изборних срезова да се разговарамо о кандидатима, које ћемо бирати на сабор –

ЗОРКА

(Уїада)

Па те људе можеш ти дочекати и овде. Ето канабета, ето столица, а да ти деца не сметају послаћу их с дадиљом нек' се шетају. Па што не би остао?

МЛАДЕН

Не, не, не може бити; данас не, јер сам у уредништву нужнији него икад. – Други пут не марим.

(Пође, но Зорка му љрејречи љуї)

ЗОРКА

Видиш какав си, Младене! Зашто ме не послушаш?

МЛАДЕН

Прођи ме се забога! Ја мислим да је паметној жени доста кад јој се каже разлог: зашто се не може остати?

(Пође, но Зорка му оїеїї сїїане на љуї)

Ваљда нећеш хтети? –

ЗОРКА

(Склопи руке)

Младене, ако ме најмање волиш немој данас да излазиш никуд!
Учини ми само сад по вољи.

(Плаче)

Посмисли само на оно четворо анђелака, како ће их свако да гура, ако остану сирочад без оца, без обране. –

МЛАДЕН

(Смеје се, милује ју)

Та иди, мани се црне слутње без нужде. Нек' је далеко од нас!

ЗОРКА

(Сћане на враџиа, ња му не да да изађе)

Ал' мени се предсказује као да ће нас скоро нешто снаћи. Сваке ноћи имам тако ружне снове! – Веруј ми, Младене! Остани кад те лепо молим!

МЛАДЕН

Да останем зато што ти којешта сневаш? Ха, ха, ха! Па кад би ме ко запитао: где сам био јуче? Да кажем: нисам смео од куће, јер ме је жена ружно сневала. Ха, ха, ха!

(Гура је нежно)

Хајде, пусти ме!

ЗОРКА

Нећу да те пустим.

МЛАДЕН

Е, је си чула, ја сад почињем да се љутим. Нек' је тој шали већ једаред краја.

(Љућинио)

Пуштај ме да идем.

ЗОРКА

(Озбиљно)

Нећу!

МЛАДЕН

(Прсне у смех)

Но, ово је права комедија без новаца. Зорка, ја не знам шта да мислим о теби?

ЗОРКА

Мисли шта хоћеш, само ја те пустити нећу.

МЛАДЕН

(Љућинио)

Дакле, нећеш?

ЗОРКА

Нећу.

МЛАДЕН

(Појустљиво)

Па добро, шта хоћеш од мене?

ЗОРКА

Хоћу да будеш болестан.

МЛАДЕН

Да будем болестан?

ЗОРКА

Зар уредник не сме никад бити болестан?

МЛАДЕН

(Замисли се. За себе)

Право и каже. Напослетку, што не бих мало послушао и жену и одморио се кад ми и тако није као што треба.

(Гласно)

Добро, теби за љубав, остајем данас читав дан код куће.

ЗОРКА

(Појирчи му у загрљај. Радосно)

Дакле, остајеш? Зацело?

МЛАДЕН

Зацело, само кад већ морам бити силом болесник, а ти ми донеси шлофрок и папуче да се бар одмах у болничку униформу обучем.

ЗОРКА

(Радосно)

Таки ћу ти донети!

(Ојирчи на лево)

ПОЈАВА ТРИНАЈСТА

Младен сам.

МЛАДЕН

(Зловољно)

Ето какви смо ти ми људи јунаци! Све се кочоперимо да смо неки господари света, а овамо нам наша начела, којима вољно на жртву приносимо највећа блага на свету, отпири какав мио осмех са женских усташца, као паперје да им не знаш ни трага ни гласа! А доследност? – а сталност?

(Одмахне руком)

Ех! О томе најбоље би било и не говорити ништа! Што у политичкој борби ни за длаку попустио не бих, од чега не бих уступио ни чеперка, у борби са женама уступах им својевољно земље и градове.

(Уздахне)

Ето, сад морам да сам и силом болесник. Бадава, истина је цела да су и најенергичнији људи обично према женама најслабији и најпопустљивији.

Зорка улази.

ПОЈАВА ЧЕТРНАЈСТА

Зорка. Младен.

ЗОРКА

(Носи шлофрок)

Но, де овамо да ти га обучем.

(За себе. Радосно)

Баш сам радознала: хоћеш ли познати да је нов?

МЛАДЕН

(Свукавши каиџић, облачи шлофрок)

Јеси ли чула? Ил' сам се ја угојио, ил' се овај шлофрок скупио, те постао тешњи. Као да ме сече под пазухом.

(Гледа час у један рукав, час у дружи)

Шта је ово? Овај се канда подмладио? Таке су му свеже боје као онда кад сам га пре шест година купио,

(Смешећи се)

док још бејаш момче нежењено. Е – па још

(Узимаући од Зорке комодину каиџу)

и филистарску круну на главу, па сам у потпуном орнату старих пензионираца.

(Меће каиџу на главу)

Сад још само треба да држим жени

(Показује рукама)

памук да га на клупче намотава –

ЗОРКА

(Уиџада)

И да ти је у цепу велика бурмутица с плаветним рупцем.

МЛАДЕН

Ха, ха ха!

ЗОРКА

(Показује)

Па да натакнеш наочари и полако сричеш новине
(Загърли Младена и пољуби ња)

МЛАДЕН

Е тако, буд ме је насадила, туд ме још и исмева.
(Пољуби је)
Ви сте жене велики врагови –

ЗОРКА

Ал' који вам не стварају пакао, већ само рај –

МЛАДЕН

Но, но! Како која, како која!

ЗОРКА

(Увређена)

Зар и ја?

МЛАДЕН

Опрости, ја сам се рђаво изразио. Хтедох рећи: ми смо људи вра-
гови, ал' којима је Бог одредио да с таким анђелима живе.

(Показује на Зорку)

Ха, ха, ха!

(Пољуби Зорку)

ЗОРКА

Е па сад збогом! Ја нећу да те буним; – одмарај се по вољи
(Пође)

МЛАДЕН

(Зорци)

Молим те, пошљи одмах по Миливоја, јер имам нешто важно да
му кажем што се наших новина тиче.

Зорка оде.

ПОЈАВА ПЕТНАЈСТА

Младен сам.

МЛАДЕН

(Сїѡјећи на среди ѿзорнице)

Шта сад да почнем? Да легнем на канабе па да не мислим ништа? Јер жена ми је најстрожије прописала одмор, а жене су кућевни лекари који већ по навици својој и саме дипломисане лекаре лече. Али, не мислити ни о чем није одмор, већ напор за мене. – Шта ћемо сад? Да пушим?

(Мрѡди се)

Не иште ми срце дувана, то је већ знак да нисам здрав. – Али, чекај! Жена ми је дозволила да могу писати чланке, а лекар се послушати мора.

(Седне и зада се у ѿписање)

Сїеван улази.

ПОЈАВА ШЕСНАЈСТА

Сїеван, Младен.

СТЕВАН

(Пуне руке новина)

Добар дан, господине! Шта сте Ви болесни, чујем? Е – да боме, назебли сте па сте добили инфлоренцију! – Знам ја, и ја патим од тога; само што ја њој нађем брзо лека. Скрешем – да опростите, пѡ литра [црног вина],² па као руком однешено. Не трчим ја одмах лекарима за свако трице! А шта ће ми лекари? И они ће ми преписати да пијем. – Па кад већ морам пити, ја ћу да пијем вина. –
(Младену)

² Мјесто нејасно у рукопису.

Само Ви слушајте мене што ја Вама кажем: наједите се и напите се, па ни бригеша! – Ето новина!

(Ређа новине на Младенов сѝо)

Ево београдских новина, ево руских новина, ево црногорских новина, ево женских новина за госпоју.

(За себе)

Сад већ и жене издају новине. – На жалост.

(Уздахне)

– И моја жена мени донесе сваке године по једну новину, само што им не можеш наслагати ципела! Оцу требају ципеле што новине разноси; а и онима треба ципела што их мати доноси! Па никад краја штампарским трошковима!

(Радосно)

Ех! - Нек' су само они мени живи и здрави, моји мали чланчићи! Па даће Бог!

(Даље ређа новине)

Ево бечких новина, ево пештанских новина, ево прашких новина, ево загребачких новина и – ево талијанских новина.

(За себе)

Чудо како још кинеских новина нема. Боже, да л' имају и Кинези своје новине? – Дабоме да имају. Каже господин Лаза: у прастаро време док је још по целој Европи био мрак, читали су Кинези из новина кад ће бити рата?

(Замисли)

Па мора да имају и своје разносаче. Сад кад бих ја, на прилику, у Кинеску отишао, би л' ме њихови разносачи познали: да сам им колега?

(Младену)

Опростите, господине, што Вас буним: јесте л' ви чули да се на небу појавила репата звезда? Јесу л' писале наше новине о томе што?

МЛАДЕН

(Расејано)

Шта?

СТЕВАН

Да се појавила репата звезда налик на вишњеву метлу; украј неба, баш овако:

(Показује руком)

па није да се пуши, пуши! – биће зацело рата: Синоћ један човек у крчми приповеда како је око поноћи видео на сред неба добош и две маљице, па каже: така се чула тутњава, као кад брашнарска кола по калдрми јуре. А звезде, вели, свуд околу прскају као кокице. – Е па, наравно, – предсказује се да ће да гине силан свет. Зато ће кад нас већ помало уче убијати један другог, да буду изведбани кад дође до рата. Ваљда сте чули како су два господара пуцала једно на друго, па један једном одбио руку, а други другом обадве ноге.

МЛАДЕН

(Расејано)

Шта бунцаш?

СТЕВАН

Та велим, молим покорно, за тај двобој што је јуче био у шуми.

МЛАДЕН

Какав двобој? Јеси л' ти мени донео новине?

СТЕВАН

Јесам. Ето их све по реду на Вашем столу. Молим, хоћу л' требати још за што?

МЛАДЕН

(Пише)

Не требаш.

СТЕВАН

Могу л' ићи?

МЛАДЕН

(Одобрава џлавом, џишући даље)

СТЕВАН

Е, па збогом!

Сџеван оде.

ПОЈАВА СЕДАМНАЈСТА

Младен сам.

МЛАДЕН

(Мислећи да је Сџеван још џу, не диже џлаве)

Казаћеш господину Лази да овај рукопис одмах у штампу уђе и ако сретнеш господина Миливоја, реци му: нека се мало пожури.

(Даје рукоџис)

Ево на?

(После мале џочивке, несџрџељиво осврне се)

Но, где си? –

(Усџане)

Та, тај је већ отишао!

(Пође брзо враџима: виче)

Стеване, Стеване!

(У џовраџику)

Одлети као из топа! Ал' ништа, наићи ће он још који пут данас овамо.

(Разџледа новине)

Да видим шта има ново? – Женске новине. Таман сам њих жељан.

(Из новина исџаде џисамце, које Младен диџне)

Шта је ово?

(Чиџа наслов)

Милостивој госпођи Зорци у руке.

(Обрђе џисамце. Равнодушно)

Је л' то мојој жени?

(Смеје се)

Биће сигурно какав позив на ужину. Одабрано друштво, пиће се кава, доносиће се најновије вести из места и са стране и претрешће се цела варош од краја на крај. Ха, ха, ха!

(Оћвара ћисмо и чийћа)

“Изволите доћи данас раније, чекаћу Вас на обичном месту. Бранко.” –

(Баџи ља на сћо)

То се не тиче моје жене. – Какав Бранко? Какво обично место? То је писмо случајно запало у њене новине, као што се то и код мене више пута дешава. – Само да га без трага отварао нисам. Ништа, ја ћу га метнути у нов завој и написати исти наслов, па мирна Бачка!

(Развије друже новине и чийћа)

Миливој улази.

ПОЈАВА ОСАМНАЈСТА

Миливој, Младен.

МИЛИВОЈ

(Везаном руком о враћу. Лађано корачајући. Суморно)

Што си ме звао?

МЛАДЕН

(Трџне се)

А – ти си?

(Смејући се)

Шта је теби? Да ниси вешао слику твоје невесте о зид, па место чекићем по клину, а ти себе по претима. Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Оборио љаву, ћа ћући)

МЛАДЕН

Ил' да ниси меште на непријатеља наишао на какву ветрењачу,
Дон Кихоте, мој!

МИЛИВОЈ

(Погледа га мрџодно)

МЛАДЕН

Шта? На ком си бојном пољу допао љутих рана? И јесу ли ти ране од пребола, ил' их млађан преболети нећеш? Хоћу л' звати од мора 'ећиме, ил' ћу звати твоју милу неву да те вида и понуде носи? – Тако, тако, мој соколе, пролази сваки који кад куца не гледи пред-а-се већ у лепе очи своје драге. Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Уздахне и жледа у земљу)

МЛАДЕН

Али, неће ти то бити ни први ни последњи пут. Не бој се! Добићеш ти више пута по прстима, докле само будеш са женом твојом делио кућевно право. Зато гледај да добијеш чекињ у своје руке, ако желиш бити господар у кући. Станеш ли попуштати и не будеш ли човек од начела, то не води више рачуна о своме господству. То ти ја кажем.

(Замисли се)

Али, чек', чек'! Шта ми то наједаред на памет паде? – О чему ли оно бенеташе Стеван? О неком двобоју канда – који јуче у шуми беше?

МИЛИВОЈ

(Немирно. За себе)

Шта зар се већ дочуло?

МЛАДЕН

Да, да! – О неком двобоју причаше ми он, у ком је један изгубио главу, а други памет.

(Гледи у Миливоја, ња се засмеје)

Да ниси, море, ти један од те двојице? Шта? – Глава ти је, видим, на свом месту, али памет, памет као да ти је тане однело. Ха, ха, ха!

(Пузајући се)

Красна ми је то задовољштина, где онај који је увређен још плати животом или ровашен мора да иде по свету; а још красније видети јунаке на мегдану како стоје близу један другом да их једва тане домашити може; па када се сретно промаше, тада је и опет светао образ и чисто јуначко поштење.

(Жестико)

Ви, модерни гладијатори, који случају остављате да Вам правицу дели! Кукавице једне. –

МИЛИВОЈ

(Жестико уљада)

Младене, ја нисам кукавица!

МЛАДЕН

Кукавице, који не умете отрпити увреде и братски им праштати, већ се крвавите чим Вам когод играчицу очепи. Дабоме, како ли је то романтично с везаном руком шетати испод драгиних прозора, са којег она сузнимј очима погледа на бранича невиности њезине, на осветника повређене јој части. Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Који савлађује себе, озбиљно и тихо)

Младене, прођи ме се, кад ми није до шале!

МЛАДЕН

Па дела, што ми не кажеш, за чију си се жену борио? За чију ли девојку? А? Ђутите, јер се стидиш признати таку будалаштину. – Борити се за жену, па још туђу није ли то глупост? Ха, ха, ха!

МИЛИВОЈ

(Уздахне; за себе)

Глупост

(Машише џавом)

право кажеш да је глупост.

МЛАДЕН

Дакле, за чију си жену пролевао драгоцену крв, мајчин јуначе?
Реци, ако смеш, да те не исмејем.

МИЛИВОЈ

Да ме не исмејеш?

МЛАДЕН

Да, да! – Да те не исмејем.

МИЛИВОЈ

Пролевао сам крв, ал' за част твоје жене.

МЛАДЕН

(Посрне, ња се љрихвајти за сиво)

Моје жене?

МИЛИВОЈ

Јесте, твоје жене!

МЛАДЕН

(Плахо)

Ти лажеш!

МИЛИВОЈ

Не лажем!

МЛАДЕН

(Плахо)

Ја ти и опет велим – да лажеш!

МИЛИВОЈ

(Љуџићу скида рубац с вратиа и хоће да здере завој с руке)
Ал' ова рана не лаже. –

МЛАДЕН

(Задржи га)
Стој! Ја се гнушам људске крви!
(Свечано)
Кажу ти мени: ко си ти да смеш бранити образ моје жене, који је светао као сунце?

МИЛИВОЈ

Сумњам.

МЛАДЕН

(Шчепа га за њрса)
Шта?

МИЛИВОЈ

(Уз њркос)
Јер имам основаног повода за то.

МЛАДЕН

(Узбуђен усџукне корак у назад сџиснувши њеснице)
Деране, пази шта говориш! –

МИЛИВОЈ

Жена која се мужу за леђи с другим састаје –

МЛАДЕН

(Узбуђен џоказује на вратиа)
Напоље!

МИЛИВОЈ

Која за новце љубав продаје –

МЛАДЕН

Напоље ниткове! Јер ћу заборавити да пред собом имам богаља, кога смрвити могу.

МИЛИВОЈ

(Жалосно излазећи)

Добри Младене, немој само да се покајеш шта си урадио.

ПОЈАВА ДЕВЕТНАЈСТА

Младен сам.

МЛАДЕН

(Баци се узрујан на сѝолицу)

Ао, безочника једног, да се он усуди мени тако што у очи казати! – Та, што га нисам намајсторио па да ме попамти докле је год жив! –

(Шеѝа ња засѝане)

Он да брани моју жену! – Моју жену – да он мени сумњичи? Видиш ти то само њега! – – А – а, та требао сам га пропустити кроз шаке, па да га прође воља наметати се други пут иком за заштитника. – Али, ништа, ништа! Платићеш ти то, чекај само!

(После дуже њочивке)

Моју жену он да брани? Која је из најчистије љубави за мене пошла, која је толике богате просиоце одбила мене ради, да са мном ово мало заслуга подели. – Она, која се још тако млада сваке забаве драговољно одриче само да мени трошка заштеди. Па она да је мени неверна.

(Смеје се)

Но, то је заиста већ и загрдило.

(Замисли се)

Још би се тај жутокљунац начинио судијом између мене и моје жене и имао образа изазвати ме на мегдан, кад бих се ја с њоме споречио. Јер од такве ветрогоње свашта је могуће.

(Шеѝа)

— — — Али ми је опет и то мало чудно — што би се Миливој шале ради излагао да га други осакати и посече да није ништ' у ствари? — Хм! — Он је прзница и брзоплет — то је истина, али је он и мој пријатељ, који моју част као своју рођену сматра. — — Па ако је Зорка ипак? Јер жене су — жене, није им баш свашта ни веровати.

(После мале почивке)

Ех! Којешта! Идите, ви црне мисли! Нећу о њој ни да посумњам да се тако заборавити могла.

(Одушевљено)

Та она је пред-а-мном тако чиста, тако светла, да је ја окривити никако не могу.

(Шећта; засијане)

Али, откуд би Миливој у њену врлину и посумњати смео — он — који је њојзи — мимо сваке жене — највећу пошту одавао? — Да као што рече: основана разлога за то нема? — Како би смео изустити речи, које су за мужа горе него гром из ведрa неба? Како би без нужде потпиривао сумњу да ми као црв срећу моју подгриза.

(Ухвати се за главу)

Не знам — не знам шта да мислим?

(Као требајући себи)

Нисам требао с Миливојем тако поступити; та он је поштено мислио — излагао је живот за њу;

(Уздахне)

а ја — ја! —

(Љућинио)

Али, он је увредио моју жену, а ко њу пред-а-мном вређа, ја тога бацам напоље! —

(Узбуђен хода)

Миливој је луда! Миливој је дрвени филозоф коме је пуна глава школских правила, по којима о свету и људима суди; — дечко, који сваку појаву за готово новац прима. — — Па ко зна шта се њему привидело, те му се моја жена неверницом учини!

(Замисли се, ширгне се, ња као у лудилу обзире се, изражи)

Али, какве ми се мисли – аветиње из сећања мога подижу, – те ми ову једну душу плаше? Шта ли ми шапће у уши: о неком издајству – о бесавесној, злој употреби мога поверења? Где је то? Шта је то? Шта ме то неодољивом снагом к себи привлачи?

(Ойази њисмо од коџа се зџрози и џрчевиџо џа шчеџа)

А – а? То је тај зли дух, који ми злурадо прстом на њу указује и вели: крива је, крива је! –

(Чиџа)

Дођите раније; – чекаћу Вас на обичном месту.

(Очајно, шаџћућу)

Дакле, истина је.

(Сџројошџа се на сџолицу, џокрије очи рукама и зајеца)

Истина – – истина!

(После дуже џочивке, џџрџне се)

Та, што сам ја луд? – Та, ово писмо није њено – не може ни бити њено, јер се у њему говори о неком састанку, а моја Зорка, без мога знања никуд не иде – ама баш никуд не иде!

(Смешећу се)

Подао сам се таштим обманама мeste да сам се хладно и обазриво уверио на самом извору о целој ствари. Да сам питао своју рођену жену од које бих сушту истину дознао – ја – онај – ја – баш сам право дете!

(Звони)

Али, док ми она све исприча и док се о њеној невиности уверим: ала ћу да те исмејем, Младене брајко, тако ћу да те исмејем, како те још нико исмејао није.

Насџа улази.

ПОЈАВА ДЕВЕТНАЈСТА

Насџа, Младен.

НАСТА

Заповедајте, господине!

МЛАДЕН

(Весело)

Реци госпоји: да сам је молио нека један час овамо дође. –

НАСТА

Милостива, молим, нису код уће.

МЛАДЕН

Није код куће, а где је?

НАСТА

Молим, они су некуд отишли.

МЛАДЕН

А кад је отишла?

НАСТА

Па отишла је у исто доба кад и обично иде: около десет сата.

МЛАДЕН

(За себе)

Као и обично иде?

(Гласно)

Зар госпоја још који пут у то доба одлази од куће?

НАСТА

Па иду, молим, редовно бар по три, четири пута сваке недеље. –

МЛАДЕН

(За себе)

А – а? Тако ли је то?

(Гласно)

Дакле, ти баш зацело не знаш куда госпоја одлази?

НАСТА

Молићу, ја не знам; јер госпоја мени не казује куд иде.

МЛАДЕН

(Руком даде насѣи знак да иде)

Можеш ићи.

Насѣи оде.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТА

Младен сам.

МЛАДЕН

(Замишљен)

Зато ли се она свагда ужурба кад ћу ја у уредништво да пођем? – Зато ли ме салеташе да данас останем код куће и да се никуд из собе не мичем, да јој како не уђем у траг? Зато ли је свагда одушевљено говорила о Бранковој вештини и мољакала ме да га у новинама препоручим. – Зато ли је на њој од неко доба све лепше и лепше одело. –

(Трѣне се, њо̀гледа у свој шлофрок, зѣроси се и баџи ља са себе)

– Па и ова одећа је ваљда плод њезине заслуге – !

(Сѣройошѣи се на сѣолицу и зајеџа)

– Зар сам ја то заслужио од ње? Ја – који сам је љубио више од живота свога – који сам у кућевној срећи налазио свој рај – сву накнаду за бриге и јаде своје. – Који сам крај ње и деце уживао блаженост мужа и оца – па да она мене тако подло изневери!

(Покрије очи рукама и зајеџа)

– – – Сад видим да над срећом људском лебди зао дух, који вреба кад си најсретнији да ти разори срећу, па и тебе под рушевинама њеним да затрпа.

(Замишљено)

Сад ми је тек јасна прича: о изгубљеном рају; – сад разумем зашто се сотона баш у змију претворио; –

(Болно)

јер тако душу страшно отровати само змија може! – – –

Зорка улази.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ПРВА

Зорка, Младен.

ЗОРКА

(Љубазно њрилази Младену)

А – Младене, како ти је? – Је л' ти то попустила главобоља?
(Хоће да му мейне руку на љлаву)

МЛАДЕН

(Шчеја је за руку. Љућийио)

Где си била?

ЗОРКА

Младене, шта је теби? Какав је то дочек?

МЛАДЕН

(Љуће)

Где си била?

ЗОРКА

Та, забога, била сам ја и други пут од куће, ал' ме тако никад дочекивао ниси. –

МЛАДЕН

(У беснилу)

Где си била? Питам те!

ЗОРКА

Па где љу бити? Била сам –

МЛАДЕН

На састанку.

(Ойури јој руку. Узбуђен)

ЗОРКА

На састанку?

МЛАДЕН

На састанку с твојим љубавником. Издајнице! – Притворнице,
која ниси вредна да те очима погледам

ЗОРКА

(Кроз њлач)

Младене, како ме можеш тако вређати?

МЛАДЕН

Како те могу тако вређати?

(Горко се смеје)

Ха, ха, ха! Ово већ прелази сваку границу стида и срама. – Жена,
која поноса нема – не може се ни наћи увређена.

ЗОРКА

Младене! –

(Зајеца)

МЛАДЕН

Хо-о! – Сит сам ја тих суза – сит! – Тако је плакао ђаво кад је
првог човека сурвао у грех. – Тако је плакао Јуда кад је продао
учитеља и Бога свог; тако је плакао Вук Бранковић за кнезом
Лазаром; тако плаче крокодил кад хоће да домами плен у своје
чељусти. – О, вама женама сузе су врло јефтине? Ваше је срдашце
као водом напуњен сунђер, који чим дирнеш, одмах потоком сузе
теку. – Али, нећеш ме умекшати, не! –

(Шења узрујан)

ЗОРКА

Па шта сам ти скривила да тако са мном поступаш; кад не знам да
сам учинила што од чега би ми образ црвенити могао.

МЛАДЕН

Шта си ми скривила? И ти се још усуђујеш питати ме? – Ти – којој образ ни онда поцрвенили не може кад се с нежењеним човеком у погаји састајеш? –

ЗОРКА

Па шта је то тако страшно?

МЛАДЕН

(Пренеражен)

Шта је то тако страшно?

(Гледа зачуђено у Зорку скривљених руку)

Јеси ли ти при себи; или си са стидом и памет изгубила? – Не, не! – Ти ниси здрава. – То није могуће. – Ти си болесна; или си тако рђава да за тебе никакав грех није мален.

(Одлучно)

Ми од данас више нисмо муж и жена!

ЗОРКА

А зашто да нисмо?

МЛАДЕН

Јер ниси достојна да носиш моје неокаљано, поштено име. Јер ниси достојна да пољупцем твојим оскврниш анђеоски образ моје невине деце. Јер ниси достојна –

ЗОРКА

Али, Младене, допусти да и ја већ једаред до речи дођем. –

МЛАДЕН

Јер ниси достојна мога поверења које сам ти слепо поклатио, а које ми ти тако срамно проигра –

ЗОРКА

(Уиада)

Па шта хоћеш ти од мене да урадим: да се оправдам пред тобом?

МЛАДЕН

Да се оправдаш пред-а-мном? Може ли се оправдати кривац, кога толики очевидни докази његове кривице терете? Можеш ли оправдати да ово писмо

(Баџи ља њојзи)

није поуздана сведоџба о твојој неверности?

ЗОРКА

(Прочиџавиши џисмо. За себе)

Боже!

МЛАДЕН

Можеш ли оправдати: да се Миливој није јуче с Бранком борио да спасе твоју – то јест, моју част?

ЗОРКА

(Узбуђена)

Бранко се с Миливојем борио?

МЛАДЕН

(Злобно)

Не бој се, Бранку није ништа; јер га је чувала богиња љубави; али Миливој –

(Болно)

– Миливој – мој пријатељ – он је рањен. – И то због тебе –! – – – –

ЗОРКА

(Немо исказује свој сџрах и бол)

МЛАДЕН

(Болно)

Жено, шта учини од мене и од деце моје, да од Бога нађеш? – Што ме уби? – Што ли ми осрамоти децу да свако на њих пружа прст? –

(Као у бунилу)

– Дај ми мој мир што си ми га силом одузела, отмичарко једна! –
Врати ми срећу коју си ми сатрла – дај ми образ који си под ноге бацила – ! –

(Нежно)

– Али, ја опет не верујем да си ти то од своје воље учинити могла.
– Ти си још млада, – ти си безазлена –; тебе су завеле ласкаве речи и сјајна обећања једнога младића. – Је ли да ти ниси тако рђава као што изгледаш? – Реци да ниси! – Је ли да је то само гадна клевета злобнога света, који хоће нашу слогу да поцепа. – О Зорка! – Ја бих можда заборавио ту голему увреду, коју си ми нанела; – опростио бих ти можда – и што си другог човека љубила, – кад већ више за мене срца немаш, — само те једно молим –

(Клекне)

– на коленима те преклињем – Зорка! – Само ми то једно признај: да ти Бранко није давао новаца – –

ЗОРКА

(Тр̄гне се)

МЛАДЕН

Преклињем те Богом живим! Само ми то реци да није истина, да је лаж! – –

ЗОРКА

Али, како ти могу лагати оно што је заиста истина –

МЛАДЕН

(Скочи; бесно)

Истина? – Истина? – Јесам ли добро чуо: истина? –

ЗОРКА

Па дабоме да је истина, само што је Бранко –

МЛАДЕН

Хтео да ти наплати љубав, коју си му продала! – О! – Иди, иди да те не гледам! – Иди да не заборавим да си ми жена, коју сам тако искрено – тако силно љубио! – Иди – да не сметем с ума да си мати моје јадне несретне деце –!

ЗОРКА

(Нежно)

Па не мораш се тако растуживати, Младене! Ако баш силом хоћеш да идем од тебе – па добро!

(Плаче)

– ја идем – ал’ то ти кажем да ћу децу моју повести собом; – јер ја умем заслуживати –

МЛАДЕН

(Скочи)

Заслуживати? – Заслуживати, велиш? – О, то ти верујем!

(Одлучно)

Јесте, ти ћеш ићи – ал’ ћеш ићи онамо куда ја кажем. – Ићи ћеш са мном на беседу! –

ЗОРКА

(Учређашићена)

На беседу? – На какву беседу?

МЛАДЕН

На беседу и то још вечерас.

ЗОРКА

(Кроз њлач)

Откуд ми је до беседе, па још при том расположењу?

МЛАДЕН

Хоћу цео свет да утерам у лаж. Хоћу да се смејем, иако ми срце пуца од бола! Хоћу да покажем како ли сам сретан кад је уз мене моја верна жена –

ЗОРКА

(Склопи руке)

Младене, ако душе имаш, смилуј се на мене! Поштеди ме од тога – само сад. Ох, само сада, Младене!

МЛАДЕН

(Бесно)

Ја ти заповедам!

Мала завеса њада.

ПРВА ПРОМЕНА

Дворана за играње. У дну дворане шетљају њарови. Свирка нагласује четворку. Играчи вичу: "Господо, да сјанемо у ред". – Губе се с играчицама иза њозорнице. –

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ДРУГА

Шашићка, Ружица

ШАШИЋКА

(Испод руке с Ружицом)

Али, реците ми госпојице, како је то да све Ваше другарице играју, а само Ви остадосте седећи?

РУЖИЦА

Из сасвим простог узрока што немам играча.

ШАШИЋКА

Немате играча? Како би то било?

РУЖИЦА

То је и за мене велика загонетка.

ШАШИЋКА

Па зар се Ви на ову четворку нисте ником обећали?

РУЖИЦА

Јесам; али кад ми није дошао играч.

ШАШИЋКА

Како? Није ни дошао на забаву? А – то зацело није лепо од њега.

РУЖИЦА

Бар да нисам друге играче одбијала њега ради.

ШАШИЋКА

А који је тај неучтиви младић што Вас је тако изневерио? Ако смем питати?

РУЖИЦА

Па господин Миливој.

ШАШИЋКА

Господин Миливој?

(За себе)

Она, дакле, о томе још ништа не зна?

(Гласно)

То ми је заиста чудо од њега. – Јер, колико ја господина Миливоја познајем, то је човек од речи кога само што врло важно спречити може да задато обећање не испуни. Он мора бити да је болестан.

РУЖИЦА

(Јејко)

Па да ми је бар поручио да не може доћи? Ја бих с другим играла; овако – –

ШАШИЋКА

То јест, с' првим, с првим – кажите боље; јер Ваш вереник, господин Бранко, свакако је Вами први и најпречи од свију играча овде.

РУЖИЦА

(Сћидно)

Тако је.

ШАШИЋКА

Али, није ни од господина Бранка лепо да се с другом игра и Вас да остави да седите –

РУЖИЦА

(Бранећи ља)

Кад је Бранко још пре неколико дана замолио за игру –

ШАШИЋКА

Коју је замолио? –

РУЖИЦА

Па госпођу Зорку –

ШАШИЋКА

(За себе)

А – то и је та што се није ником обећала?

(Гласно)

Дакле, са Зорком игра он четворку? Са Зорком? Е, онда разумем.

–

РУЖИЦА

Па шта се Ви томе чудите?

ШАШИЋКА

Додуше, њојзи се не чудим; али њему! Ха, ха! Таки угледан маладић, па кога је изабрао. –

РУЖИЦА

Госпођо! Како да тумачим Ваше речи?

ШАШИЋКА

Молим Вас! Тек је Зорка старија од њега. – Жена удата, која има толику децу, а којој баш ни најмање не доликује да стане у једну колону с девојчицама. Ха – ха! – ха!

РУЖИЦА

Дакле, по Вашим назорима треба удате жене само да седе и код куће и на забавама. –

ШАШИЋКА

О – не бојте се, рано, данашње жене играју више него девојке, па с тога ја, видите, и не одлазим на јавне забаве да не бих сиротим девојкама играче отимала.

РУЖИЦА

То је врло лепо од Вас, али држим да ипак за то немате право. Ја не увиђам зашто Ви као млада жена не бисте уживали младост –

ШАШИЋКА

(Милује ју)

О, кад би сви тако племенито судили, као Ви једно безазлено невинашце! Али је свет јако себичан и злобан туђој срећи –

РУЖИЦА

Злобан туђој срећи?

ШАШИЋКА

Да, голупче моје мало.

(Уздахне)

Свет је рђав, који по себи и другога цени, па зато ником и не верује да може што учинити, а да га томе каква корист не руководи. Видите, свет сасвим с другим очима посматра Зорку и господина Бранка, него Ви.

РУЖИЦА

Госпођу Зорку и мога Бранка?

ШАШИЋКА

Да! – Свет и у томе опасност види што они четворку заједно играју, а – то је така будалаштина. Ха, ха! Така будалаштина!

РУЖИЦА

Опасности? А какве опасности још у једној четворци може бити?

ШАШИЋКА

Какве опасности, питате Ви? – О, рано моја! Кад би се у четворци само играло – а не би се и удварало – онда дабоме не би никакве опасности било; али свет вели: да су у четворци играчи обично и удварачи. Па ту лежи. –

РУЖИЦА

Боже мој, па ако који млад човек и рекне какву ласкаву реч, па што је то? Не мора се он одмах зато у другу заљубити. Ја мога Бранка добро познајем –

ШАШИЋКА

Добро га познајете? Немојте, молим Вас, само мушкима толико веровати; јер они су лептири, прави лептири.

РУЖИЦА

Како мислите? Ја Вас не разумем! Шта хоћете тиме да кажете?

ШАШИЋКА

Хоћу да кажем да мушки воле промене. Њима постане девојачка безазленост досадна, а разговор с девојкама, који се около обичних ствари води, несносан. Њима срце заиште живе, духовитије забаве, при којој каткад и така досетка падне, која – може жену да насмеје, али – девојку да застиди.

РУЖИЦА

Доста, доста! – Мој бранко није од тих људи; а друго – ја већ мислим да бисмо могли у дворану, у којој, чини ми се, већ пре-стадоше играти. –

ШАШИЋКА

О, молим, па ја и не кажем: да је господин Бранко њој толико опасан, колико је Зорка опасна њему.

РУЖИЦА

Госпођа Зорка моме Бранку опасна? Како то?

ШАШИЋКА

Зар Ви, госпојице, на Вашем веренику нисте до сад ништа приметили. Баш ништа?

РУЖИЦА

А шта бих па могла приметити?

ШАШИЋКА

Та – манимо се тога. Ко зна је ли баш и истина? Знате, свет свашта хоће да каже. –

РУЖИЦА

Па шта говори свет? Шта вели?

ШАШИЋКА

Идите, госпојице! Ко би, опет, свету веровао – који тако радо начини од муве медведа. Ха, ха! Шта нису и о мени којешта говорили, а ја се, боме, на то ни најмање освртала нисам. –

РУЖИЦА

(Све немирније)

Али, молим Вас, кажите ми да чујем. Ја хоћу да знам; јер ме се тиче. –

ШАШИЋКА

Заједљиве примедбе пакосног света и ништа више! – Уосталом, можда и није ништа у ствари. – Оно, додуше, укуси су различити. Удате жене могу бити врло опасне за нежењене људе. То је истина. –

РУЖИЦА

Госпођо! Ја Вас преклињем, немојте метати на муке ово јадно моје срце, у које још досад ни сенка сумње продрла није. Кажите ми шта је то? Избавите ме [из] недоумице, која ми растрза душу, те мислим, ако не дознам – морам умрети.

(Плаче)

ШАШИЋКА

Умирите се, госпојице, рано, умирите се. Ја ћу Вам ту тајну само тако исповедати ако ми задате тврду реч да ћете бити мирни – сасвим мирни.

РУЖИЦА

О, бићу мирна; бићу – само ми реците. Реците ми

(Склопи руке)

тако Вас молим!

ШАШИЋКА

(Злобно. За себе)

Ха, сад те имам у власти.

(Одведе Ружицу на сцѐрану. Тихо)

Ваш вереник Зорку љуби.

РУЖИЦА

То није истина!

ШАШИЋКА

И састаје се с њоме крадом. –

РУЖИЦА

То је гадна клевета.

ШАШИЋКА

Чула сам из Зоркиних рођених уста.

РУЖИЦА

Не може бити!

ШАШИЋКА

Кунем Вам се живим Богом!

РУЖИЦА

(Поћресена, узбуђена)

Не, не, то није могуће. То је подвала, проста измишљотина да ми младожењу оцрне. Али, вара се тај свет, љуто се вара, ако мисли да ће нас тиме раздвојити. Та наша су срца прирасла једно за друго; душе нам се тако стопиле да их никаква сила расцепити не може. Кажите Ви том свету, госпођо, да он рђаво види, да он мога Бранка не познаје, као што га ја познајем. Та мој Бранко је тако искрен, тако ми је веран! –

ШАШИЋКА

Веран? Ха, ха, ха!

РУЖИЦА

Како се смете и посумњати у то?

ШАШИЋКА

Јер имам доказа о његовој невери.

РУЖИЦА

Доказа о његовој невери? Где су ти докази?

ШАШИЋКА

Ево их!

(Вади ћисмо из недара и чииа)

Госпођи Зорци у руке. Дођите сутра раније. Чекаћу Вас на обичном месту. Ваш Бранко.

РУЖИЦА

(Хоће да јој оџме њисмо)

Дајте овамо то писмо да га ја видим.

ШАШИЋКА

(Меће њисмо у недра)

Даћу Вам га други пут; ал' Вам га сад не могу дати.

РУЖИЦА

(Плахо)

Дајте ми то писмо, кад Вам кажем! Ја хоћу да га видим. Ви ми га морате дати.

ШАШИЋКА

Зар је то Ваша реч: да ћете бити мирни? Зар не видите да сте и одвише узрујани, па бисте могли учинити што непримерено; Вама на штету, а на радост злурадом свету? – Па како још можете захтевати да Вам га дам?

РУЖИЦА

О, Боже! –

(Плаче)

Шта сам ја дочекала? – Мој Бранко да је издајник; и да ја то још веровати морам. – Је ли то могуће? – Је ли могуће да су његове речи, његове клетве и уверавања биле проста, пука лаж?

(Сћресе се)

Не, не то није могуће. – Госпођо, мој Бранко мени није неверан. Та, пре бих веровала да ће се небо срушити, него да он може преврнути вером.

(Плаче)

ШАШИЋКА

Па опет је тако, драго дете моје! Како ми Вас је жао што сте запали у замке препредених људи, који се титрају Вашим пове-

рењем; Вашу лаковерност на зло употребљују. Видите, рано, хтела бих Вас поштедити, али Вам морам казати: да [не] познате овај опаки свет. Знате ли управ' зашто Вас је господин Миливој оставио да седите и није на забаву дошао?

РУЖИЦА

Зашто није дошао?

ШАШИЋКА

Јер је у двобоју рањен.

РУЖИЦА

У двобоју?

ШАШИЋКА

У двобоју у ком се борио с господином Бранком. А знате ли још за кога?

РУЖИЦА

За кога?

ШАШИЋКА

Борио се за Зорку.

РУЖИЦА

(Цикне и њокрије очи рукама)

За Зорку! — —

ШАШИЋКА

(За себе. Злурадо)

Сад сам постигла своју цел. Омрзила сам их за навек. Сад могу гајити наду да ће Бранко бити мој! Ох, само мој! —

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА

Бранко и Зорка, која је бледа и њужна, улазе испод руке.

ШАШИЋКА

(Оћазивши Бранка њође му у сусреће)

Ах! Господине Бранко! Добро те Вас спазих! – Зазлило ми је јако – сама не могу – будите тако добри, те ме изведите мало на ваздух.
Ах! –

БРАНКО и ЗОРКА

(Поћлашено)

Шта је, шта је?

ШАШИЋКА

Несвестица ме хвата –

(Посрће)

ах!

(Налећне се сва на Бранка)

БРАНКО

(Осћавивши Зорку узме Шашићку испод руке)

Молим Вас, милостива госпо, ухватите ме само добро испод руке – тако! Одмах ће Вам бити боље, чим изађете –

Бранко и Шашићка оду.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА

Зорка и Ружица.

ЗОРКА

(Подрућљивим осмехом ѓледећи за Шашићком; маше ѓлавом. За себе)

Стара лисицо!

(Приметивши Ружицу, њриђе јој. Љубазно)

А, гле, Ружице? Зар ти овде? Па шта радиш ту сасвим сама? Где ти је друштво? Како то да ниси међу играчицама, ти, позната веверица, која би у грању скакутала по ваздан, а да се не умориш.
(Хоће да је милује, а Ружица се одмиче)

ЗОРКА

Но? Шта ће то да значи? Ти као да ниси вечерас највољнија?

(Загледа је)

Та, море, ти си уплакана? –

(Нежно)

Шта је то с тобом? Ко те је тако растужио?

(Смеши се)

Да ти није жао што је Бранко са мном четворку одиграо – а? Или да те није, ваљда, когод увредио?

РУЖИЦА

(Премери је њрезиво)

ЗОРКА

(Загледа се са свих сйрана)

А шта је то необично на мени кад ме тако зловољно погледаш?

РУЖИЦА

Још ме смеш питати!

ЗОРКА

Какав је то грех питати кога: зашто је уплакан?

РУЖИЦА

Питати није грех, али напакостити другом, те му натерати сузе на очи – то је свакако грех!

ЗОРКА

Напакостити? А ко још теби каква зла учинити може, једном невином детету чије срце –

РУЖИЦА

(Уиада)

Није ни слутило да је тако лицемеран свет и да се може и у оним преварити, кога је дотле тако поштовало.

ЗОРКА

Твоје ми понашање, Ружице, све чудније изгледа. Ти говориш тако као да би на неког циљала и као да би се срџба твоја на некога односила. Ко је тај што је тебе за срце ујео, што га не кажеш?

РУЖИЦА

Ко је тај?

(Узбуђена. За себе)

О, змијо једна.

(Гласно)

Та, ко може бити други ко, него ти?

ЗОРКА

(Пренеражена)

Ја? – Ја тебе увредила? А чим сам те могла увредити?

РУЖИЦА

Што се претвараш, кад те кроз провидим, ко си.

ЗОРКА

Ружице, рано! Ја ако сам присна пријатељица твојој старијој сестри нисам теби. Немој заборавити да сам ја удата жена, која има права захтевати: да је поштују таке младе девојке, као што си ти.

РУЖИЦА

Јест, – али се поштовање прво заслужити мора.

ЗОРКА

Ружице, ја ако те волим, не морам се дати вређати од тебе. И љубав има граница.

РУЖИЦА

(Плахо)

Ал', твојој љубави нема граница; јер да их имаш не би преотимала туђе веренике за се, не би мене узимала за називало своје грешне љубави и мноме као покривалом застирала своје тајне састанке.

(Плаче од јада)

О! – Зар си ме зато упознала с мојим Бранком да се са мном за такe цели служиш? – Зар си зато пуштала да се у моје срце пресади он да ми га тим немилосније из корена ишчупати можеш. Бог нека ти суди за то! –

(Бесно)

Дај ми мога вереника ког си ми отела! – Дај ми мога младожењу, кога си твојом срачунатом љупкошћу занела, кога си опчинила твојим духовитим разговорима. – Чујеш ли? Дај ми мога Бранка натраг. Дај! –

(Јеца)

ЗОРКА

(Пренеражена. За себе)

Боже, шта ли ћу ја још доживети? Зар моме чуду никако краја нема?

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ПЕТА

Бранко улази. Бранко. Осћале.

БРАНКО

(Приметивши Ружицу где њлаче; њојлашен)

Ружице, а што ти плачеш? Ко те је дирало?

РУЖИЦА

Даље од мене, издајниче један! Недостојниче моје чисте љубави.

БРАНКО

Издајниче? Недостојниче? Какве су то речи од тебе, Ружице? –

ЗОРКА

Господине, ја Вас остављам с Вашом невестом, јер за мене је данас исувише.

(Тужна оде)

БРАНКО

Шта ти је забога! Ти си сва узрујана. Ти дршћеш!

РУЖИЦА

Од једа што сам тако безазлена сред опаког, дволичног света – о!
– Господине, ми се од данас не познајемо!

БРАНКО

Али, шта ће то све да значи?

РУЖИЦА

Питај твоје Зорке, с којом се крадом састајеш.
(Хладно поклони му се и оде)

БРАНКО

Дакле је она дознала све! Пропао сам!

Завеса пада.

ТРЕЋИ ЧИН

Младенова њисарница.

Насѝа улази носећи сѝакло и чаше с водом на служавнику.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ШЕСТА

Ружица улази. Ружица. Насѝа.

РУЖИЦА

(Зловољно)

Шта је, Нато, где ти је госпођа?

НАСТА

А – љубим руку, госпођице Ружице, откуда Ви овамо? Откако сте постали невеста сасвим сте се погордили, те нећете ни да гледате Вашу Насту, која Вас је за руку водила кад сте ’волицки, ’волицки били. Колико сам Вас пута бранила од керова и од несташне дечурлије, кад сте из школе кући ишли. Оно, истина, – да опрости Ваше лице, – и Ви сте били живи ђаво, те сте падрцали сваког који би поред Вас прошао. Сећам се као данас, када сте оно сиграли жмуре па упали у креч; а ја сирота сва премрла!

(Крсѝи се)

О, Боже, милостиви! А, где сад како се премири! Читава удавача! Па како сте лепи као намоловани.

РУЖИЦА

Кажи ти мени, зашто је твоја госпођа мене овамо звала? Шта хоће она од мене?

НАСТА

Не знам, рано! – А откуда ја да знам? Они су мени заповедили да Вас позовем и ја сам Вас позвала.

РУЖИЦА

Па где ти је госпођа?

НАСТА

Где је?

(Уздахне)

Моја је госпођа здраво болесна. –

РУЖИЦА

(Немирно)

Здраво болесна? А откад? Од чега?

НАСТА

Болесна, боме, и то баш јако болесна. Сад се, додуше, отргла и већ помало устаје; ал' била је здраво опала. Неколико дана није се помицала из постеље, шта мислите! Већ смо се поплашили, сачувај Госпoде! Не умем ни помислити на то! И шта уради, уради та Ваша беседа – виле ушле у њу, кад већ морам казати; у зао час је, сирота, отишла да игра. Мора бити да је на нешто нагазила кад се о поноћи кући враћала, јер онда, рано, иду виле и вештице по раскршћу;

РУЖИЦА

Иди ти с твојим вилама и вештицама!

НАСТА

(Живо и као увређена)

У махните се, госпојице! Ви у то не верујете, дабoме, Ви сте учевни, ал' ја Вам кажем да је то сушта истина. Тај дан кад ће госпођа наша да се разболи, паде у кујни сито с клина, те се стало вртити у ковитлац. Ја сам одмах видела да неће бити добро, па бацам муху у ватру нек' се на њој сврши; а оно виш' – опет. Бадава кад је што суђено.

(Уздахне)

Тај дан ти моја госпођа, невољна, Боже, невољна! Све је нешто

тера на плач: кажем ја њој: па немојте ићи кад немате праву вољу, а она вели: Младен хоће. – Кад је било око поноћи, а ја је допратим кући

(Шајће)

јер се господин развеселио, па није хтео да с нама иде – а она ти у плач, па у плач. – Ја заспала у шеснајет, па и не чујем, јадној мени, како она јеца. Кад се ја у неко доба пробудим, а моја ти госпођа уздише и све се гуши од суза. Знате – рано, није баш ни од господина Младена лепо да се он тамо весели – кад то, иначе, није његов обичај никада био. Па кад је дошао! Нећете ми веровати кад Вам кажем

(Осврће се)

Дошао је у саму зору – блед, као попијен, па све посрће, а овамо се намргодио као Муса Кесеџија!

(Замисли се)

Није нас хтео да прати, - увек ћути, па ни с госпођом неће да говори. Хм – хм! Није чист посао! - Ал', немојте, молим Вас, ником говорити да се не чује да је из куће изишло. –

РУЖИЦА

А – не бој се! Нећу ја ником казати.

(За себе)

Сиромах човек. Можда је што приметио, па примио к срцу, те у вину и од невоље – весељу, тражи своме болу лека. Зато је он на беседи био онако силом весео: и распевао се и узназдрављао у обедници да је сваком пало у очи.

(Гласно, Насији)

Иди ме пријави твојој госпођи да сам ту и запитај је: могу ли ући да чујем што ме је звала?

НАСТА

Одмах ћу јавити.

(Насија оде)

Бранко улази.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ СЕДМА

Бранко. Ружица.

БРАНКО

(Зачуђен кад њримери Ружицу)

Охо! – Зар ти ту? А откуд ти ту?

РУЖИЦА

Откуд ја ту? Ваљда бих могла пре ја Вас запитати: откуд Ви ту? Који сте странац у овој кући из које ја као дете нисам никад избивала. Ово је кућа моје пријатељице. –

БРАНКО

Коју си ти онако нештедимице увредила ни криву ни дужну, што ти ја тако лако опростити не могу –

РУЖИЦА

С каквим правом ако смем знати?

БРАНКО

С тим правом што сам ја твој вереник. –

РУЖИЦА

Било па прошло! Ха, ха, ха!

БРАНКО

Можда, било, али прошло све дотле није док ми год твоји родитељи приступ у кућу не закрате, или ми не поврате дар, којим сам те даривао. Па, ако ми и то учине, ја ћу дар мој примити с уверењем да си ти тој невиној жени ипак велику неправду учинила.

РУЖИЦА

(С њодсмехом)

Невиној жени!

БРАНКО

Видиш, Ружице, ти си се као девојка јако о скромности огрешила кад си се дала заслепити страшћу.

РУЖИЦА

Ха, ха! Страшћу.

БРАНКО

Да, страшћу, страшћу, јер си ме љубила као што и ја тебе из све душе љубим. –

РУЖИЦА

Љубите – љубите! – Ох, немојте, молим Вас, за свашта потрзати ту свету реч, која Вам тако шале ради из уста излета! Вама је мушкима, љубити то исто што и пред сваким скидати шешир без обзира да ли то овај заслужује или не. – Вама је љубав као и крв коју за свашта проливате, било то вредно или не било; –

(С њодсмехом)

наравно, мора Вам бити на одмет, кад је тако страшно јефтина та Ваша мушка крв.

БРАНКО

Ружице, да те не знам ко си, да не познајем твоју анђеоску душу и невино ти, али поводљиво, срце и да не знам да из тебе говори зао дух, који је свему нашем злу крив, који ти је, истина, отворио очи, ал' да меште обичног света гледаш сам пакао; – меште врлина порок; меште крштених људи, ђаволе, као што је и сам; да га добро не познајем који те је томе научио – ја – ја, можда бих се и расрдио на тебе, ал' овако никако не могу. Јест', ја сам се борио, то не тајим, али сам крвљу хтео да сперем љагу са своје части, а не с туђе. Ја у двобоју нисам бранио ничије друго поштење, до и цигло своје –

РУЖИЦА

(Подруљливо)

А Зоркино?

БРАНКО

Зоркино? О Зорци у целој ствари не беше ни помена. Миливој је на мене насрнуо како то ниједан простак учинио не би; позиваше ме на одговор да му речем: ко сам и откуда сам? И како се смем натуривати за учитеља и онима који ме за то ни погодили нису? Питао ме: ко ми даје права да се својски понашам с онима, који ме просто плаћају. –

РУЖИЦА

Просто плаћају?

БРАНКО

И позвао: да ако у мене мрве поштења има, да ћу ову варош за двадесет и четири сата оставити.

РУЖИЦА

То он казао?

БРАНКО

Јесте – и кад ме је толико вређао и изазивао да би већ кукавичлук био не опрети се томе, – ја сам му изишао на двобој и ранио сам га. –

РУЖИЦА

(За себе)

Бог да прости!

(Гласно)

Тим Вашим речима ја бих радо сверовала да се случајно нисам сама уверила да је све то што ми малочас тако лепо испричаште – сушта неистина. Ја сам својим очима видела писмо. –

БРАНКО

(Живо ујада)

Видела си га, па можда и прочитала и зато си дошла овамо?

(Нежно)

О, Ружице, па што си ме толико мучила твојом усиљеном срдњом?

РУЖИЦА

(Зачуђено)

Ја због писма овамо дошла? Немојте себи оно уображавати, господине, што ни у сну сневала нисам. Ха, ха!

БРАНКО

Па ти овај час рече: да си прочитала писмо којим мене госпођа Зорка овамо позива.

РУЖИЦА

А? – Овамо Вас писмено позива? Све лепше и лепше! Сад ћу бар на лак начин до тајне доћи. –

БРАНКО

Па у писму је бар јасно означена цел, коју нико криво тумачити не може!

(Извади писмо и чита га на глас)

– “Штовани господине! Молим Вас дођите ми данас пре подне; позвала сам и Вашу невесту. – Зорка”.

РУЖИЦА

Шта ће то да значи?

БРАНКО

То значи да госпођа Зорка хоће да нас помири.

РУЖИЦА

(За себе)

Зато ли је она мене звала?

(Гласно)

Од тога неће бити ништа, господине драги!

БРАНКО

Добро Ружо, ја те хватам за реч. Али, за овај пар ти мораш са мном ићи госпођи Зорки, да се тачно обавестим о целој ствари, која ти се тако сумњивом учинила. Па када се будеш потпуно уверила о мојој невиности тада и тек тада ми слободно можеш повратити дар и рећи да од твоје удаје за мене одустајеш.

РУЖИЦА

(Од једа криши њрсџе. За себе)

Тај би мене још био у стању оставити!

(Гласно; џиџе)

Ми се не разумемо, господине! Ви говорите овде о једном писму, чија је садржина заиста сасма невина, ал' нађосте за добро прећутати садржину једног другог писма – које је сила сумњивијег садржаја.

БРАНКО

(Зачуђено)

Другог писма? Каког другог писма? Ја ни за какво друго писмо не знам, до ли једино за ово овде.

РУЖИЦА

О, што се претварате кад Вас добро прозирем какви сте.

БРАНКО

Не претварам се, тако ми Бога! Јер се нисам никад ни претварао. О каквом Ви то писму говорите? Ја, верујте, ништа не знам.

РУЖИЦА

(Узбуђена)

О каквом писму? – О оном, којим Ви Зорку на састанак позивате.

БРАНКО

(Одлучно)

Тако писмо не постоји.

РУЖИЦА

Ал' постоји, господине!

БРАНКО

Онда је то писмо лажно. –

РУЖИЦА

Наравно да се најлакше изговорити: “да је лажно”. Јер ниједан кривац своју кривицу признати неће. – Ви сте се трудили да госпођу Шашићку мени оцрните: као да је она из непријатељства или себичности хтела мени нека зла да учини. Не знам зашто? Чему се има још Шашићка од мене надати и какво је благо у мене, на ком би ми она позавидети могла да ми замке плете?

БРАНКО

(Сажалјевајући је, смеје се)

Сад си тек доказала да си право безазленце, којим се једна препредена удовица као мачка с мишем титрати уме.

(Уздахне)

Море, да ти имаш моја искуства и да знаш што ја знам, друкчије би о њој судила. Ха, ха, ха!

РУЖИЦА

(Увређена)

Господине, Шашићка је једна примерна жена!

БРАНКО

(Подсмевајући се, дубоко се клања)

А – што се тога тиче! То јој се признати мора. Што јест, јест! О њеном карактеру нико, ама баш нико, посумњати не може. Само сам хтео да кажем: да су удовице ђаволице – и да је Шашићка у стању – онако шале ради и какво лажно писмо написати, па и подметнути где треба. –

РУЖИЦА

(Збуњено. За себе)

Боже, ако је то могуће?

(Гласно)

Али, господине, ја сам то писмо читала. –

БРАНКО

А је си ли га имала у својој руци?

РУЖИЦА

(Затјеже се)

У руци – додуше нисам га имала; – али –

БРАНКО

Али си га онако из далека читала – је л'? Ха, ха, ха!

РУЖИЦА

(Стидно)

То је истина, да сам га из далека видела.

БРАНКО

Па како си била збуњена и уплакана играла су ти слова у њему коло-тако да се заклету не би смела: је ли баш заиста моја рука или је можда

(Смеје се)

и Шашићкина.

РУЖИЦА

(Јейко)

Шашићкина није, јер не верујем да би се она до тога понизила да лажна писма другом подмеће.

БРАНКО

(Погледа кроз њрозор. Нагло)

Ха – ево је, баш као наручена. Сад морамо из њезиних уста дознати: ко је прави писац писму? Ти се склони у ову собу, па слушај; али ћути као мушица да ми не поплашиш тицу; која ми ево сама у клопку улета.

Бранко одведе Ружицу у сјоредну собу, њрићвори лагано враћа, узме своју бележницу, ња сјојећки, наслоњен о сјо бележи и њевуца.

Шашићка улази.

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ОСМА

Шашићка. Бранко.

ШАШИЋКА

(Излазећи засјане зачуђена кад сјази Бранка. Пошћо од узбуђења дође к себи. Умиљајо)

А – господине Бранко! Ви овде? Па сасвим усамљени, као какав краљ на престолу од дворана остављен.

БРАНКО

(За себе; смешећи се)

Боље реци: као краљ без престола. Почетак је величанствен.

(Тргне се. Хладно)

А – госпођо Шашићка, добар дан!

ШАШИЋКА

(Уздахне)

Дан је добар, ал' су људи рђави. – Не сажаљевају несрећу човечју која као змија стеже радости наше; немају срца за сироте удовице, које остављене од среће и људи трају младост и живе закопане међу четири зида.

(Тужно)

Ниједан створ није тако бедан као што је удовица. И ја потпуно за право дајем инђијским женама што се после смрти својих мужева спаљиваху, бар их нико не презире и од себе

(Таре сузе)

не отурује. –

БРАНКО

А – ваљда није баш тако. Ви сте сувише осетљиви, госпођо!

ШАШИЋКА

Удовица није никуд пристала, ни у друштво, ни на забаву. Она је одређена да вечито кука и оплакује црну судбину своју. Појави л' се гдегод на весељу – сви је разрогаченим очима мере и шапћући питају се: Шта ће та ту? Насмеје л' се? Замерају јој што је тако брзо заборавила свога покојног мужа. Зар се власт мужевљева и после смрти на жену простире да јој ограничава дела и бдије као авет над сваким живљим расположејем њезине душе? Зар удовица не сме имати срца, не сме осећати што је Богом дано сваком људском створу?

БРАНКО

(За себе)

А – ту лежи!

ШАШИЋКА

(Љуљко)

Је л' те, да је то голема неправда коју нам људи чине. Је л' те, да смо ми од друштва прогнана сирочад. –

БРАНКО

А – а –

ШАШИЋКА

Коју тек онда за софру постављају кад су обучена у “црвен скерлет” и “зелену силу”. Је л’ те, да Ви нисте као други људи, је л’ те, да бисте узели у заштиту таку једну сиротињу и дали бисте јој руку – помоћи, кад Вас за то ни замолила не би.

БРАНКО

Ја своју помоћ још до сада ником ускратио нисам, па не бих ни Вама, госпођо, само ако бих био у стању да Вам је учиним.

ШАШИЋКА

Ох, знам ја, знам! Упознала сам ја Вашу племениту душу још оног часа кад сам Вас први пут на концерту видела,

(Уздахне)

кад сте свирали и певали. Ваша уметничка свирка, анђеоски глас којим сте нас очарали, а ван свега Ваше скромно понашање, оставило је у моме сећању така дубока трага да га никад заборавити не могу. Скрштених руку посматрала сам Вас и дивила сам Вам се. У мојим грудима преовлада неко чудновато чувство; сила нека неодољива привлачила ме је к Вама и ја тај чудновати расположеј тим теже одгонетнути могах што више питах саму себе: шта се то наједаред са мном учини?

БРАНКО

(Уздахне. За себе)

О фантазијо!

ШАШИЋКА

Но, кад сам се задубила у врело осећаја мојих; кад сам уступила разуму да он хладно испитује узроке моме немиру

(Весело)

тада и тек тада реших ову чудновату загонетку. Гледајући Вас, пред очи ми изађе мој муж Ваша сличност с њиме, –

БРАНКО

(Маше џлавом и смеје се за себе)

ШАШИЋКА

Ваш стас, исти као његов; Ваш говор и поглед Ваших сањалачких очију,

(Тужно)

све ме тако живо подсећаше на њега да нисам срцу одолети могла, већ сам се тако заплакала

(Тихо јеца)

БРАНКО

(Нежно)

Но – немојте се, госпо, тако ожалостити. Мени је врло жао што Вам је моја појава тако тужне успомене пробудила и ја - да то опет не буде – задајем Вам своју тврду реч: да Вам више никад на очи изаћи нећу. –

ШАШИЋКА

(Тргне се. Појлашено)

Шта рекосте? – О Боже! Само то не. Само то никако не! Јер тек бих онда била сасвим несретна. Зар да у Вама слику свога незаборављеног мужа никад више видети не могу?

БРАНКО

Па добро, госпођо, кад Ви мене тако радо виђате, кад Вас моја појава на покојног супруга подсећа, то ја Вама ту прилику ускраћивати нећу да са мном чешће бивате. –

ШАШИЋКА

(Одушевљено)

Да с Вама чешће бивам? –

БРАНКО

Да – али под једном погодбом. –

ШАШИЋКА

Под погодбом? Под каквом погодбом?

БРАНКО

Под погодбом да ми верно испричате постанак некога писма –

ШАШИЋКА

(Трѣне се)

Некога писма?

(За себе)

А, дакле, он хоће да ме ухвати? –

БРАНКО

И прокажете ми правога писца,

(Уздахне)

који је пореметио најсрдачније одношаје између мене и моје невесте и у сумњу бацио узорит карактер једне сваког поштовања достојне жене. –

ШАШИЋКА

(Као зачуђено)

Господине, Ви позивате мене да пристанем с Вама на склапање једнога уговора где ми нудите услугу за услугу, претпостављајући засигурно да ћу ја своје обвезе тачно испуњавати. Али сте се преварили у очекивању, јер ја о целој ствари немам ни појма. Онде пак где једна странка своје задато обећање испуњавати не може, ту уговор пада.

(Устјаје с месџа и ошменено се њоклони)

Мени је куд и камо већма жао што ћу се морати научити на ту мисао да Вашу, мени тако драгу особу можда више никад видети нећу, али ћу гледати да се утешим. – Збогом, господине!

БРАНКО

(Збуњено. За себе)

Та, та би била у стању да ми умакне. Ал' нећеш ми умаћи; не!

(Виче за њом)

Милостива, молим милостива!

(Сћићне је код враћа и испод руке доведе на местио)

Молим сто пута за опроштење! Ја сам се може бити рђаво изразио, –

(Смешећи се)

што Вас запитах: ко је писао? Јер, наравно, Ви то знати не можете, већ сам Вас хтео управо замолити да ми кажете како је у Ваше руке доспело оно писмо које сте на игранци мојој невести показивали?

ШАШИЋКА

(Зачуђено)

Ја писмо Вашој невести показивала? Ха, ха!

БРАНКО

Јест, јест; јер тако ми је бар она казивала. –

ШАШИЋКА

То Вам је она казала? Ха, ха! То ми није никако чудно!

(Уздахне)

Младе девојке чим ступе на праг дворане за играње тако обнеvide и изгубе свест да нити што виде, нити чују. Онај сјај од запаљених свећа; – онај блесак богатих и укуских тоалета; – жеља: да једним погледом превиде како је које обучено; – свирка – и страх: да не буде мало играча; све их то тако узбуди да нису у стању разликовати јаву од просте обмане.

(Смеје се)

Молим Вас, зар је једна девојка с игранке кући дошла не сећајући се ни с ким је играла, ни шта је с киме говорила? Наравно, јер јој све изгледаше као бајно просневан сан. Па је ли чудо што се и

Вашој невести привидело неко писмо, које у ствари никад ни постојало није, јер јој га дочара запаљена уобразиља, тим више јер већ беше узрујана што ју је њезин играч у игри изневерио.

БРАНКО

(Брише зној. За себе)

Боме, та мене насади.

(Јоџунастио)

Али ја је морам ухватити, па ма она још така лукава била.

(Гласно)

О, ја допуштам да је моћ уобразиље силна, која може да нам варљиве слике тако пред очи изнесе да их чисто гледамо – али то траје тек само за један трен. Јер чим из заноса пренемо и приберемо се, нестане одмах и лажне слике као магле испред нас! – Али – да последице уображења могу трајати по више времена и да се моја невеста још и сада на мене срдџи, а госпођа Зорка да се чак и разболети могла тога ради, – то не могу да разумем. –

ШАШИЋКА

Ха, ха, ха! Па ништа лакше него то. Ја знам људе, који читав век свој проживе [у] уображењу да су нешто што нису и да имају таквих особина, којих заиста немају. – Зар је један племић, ил' богаташ пропао, а о себи још непрестано држи да је онај исти, који је некад био? Наравно, јер им некадањи сјај и господство пред очима живо лебди, па се понашају као да су још и сад у средини својих слугу и својих дворова. Ха, ха! А што се тиче болести, зар има на свету један силан болесник, који себи уображава да је болан, преболан, а овамо му ништа не фали.

(Тријумфујући, смеје се)

БРАНКО

(У зајари. Спироиоштиа се клонуо на стиолицу. После крајкоџ размишљања и борбе. За себе)

Ово је ђаво, а не жена! Ја већ не знам чега да се латим, да је

приводем на признање; јер моја се невиност само тако пред Ру-
жицом опрати може!

*(Замишљен, после мале почивке, весело, скочи прожеји уверењем о
победи. За себе)*

Или ово мора помоћи – или ништа неће!

(Приђе Шашићки. Учтиво; озбиљно)

Милостива госпо, ја колико се дивим Вашем општоумљу којим
ме убедисте да је цела историја о писму измишљена гатка, и ни-
шта друго;

(Уздахне, жалосно)

утолико већма жалим што ми ускратисте радост да се захвалим
оној особи, о којој држах да је писмо написала. –

ШАШИЋКА

Да јој се захвалите?

БРАНКО

(Лако узбуђен)

Да госпођо! И да знаде та особа каква ми је голема добра тим
учинила, не би се крила, већ би ми изишла на сусреће да јој се од
срца на тиме захвалим –

ШАШИЋКА

Господине, Ви говорите о добротинству, које Вам је неко незнано
лице учинило. Ја не могу да схватим какво добротинство може
бити раставити и мило и драго; укинути два цвета са света и
раздвојити два срца која се љубе?

БРАНКО

Праву, богодану љубав раздвојити, госпођо, јесте црни грех – али
лажну није. Пред светом је можда изгледало као да се ми љубимо,
(Лако узбуђен)

јер је она раструбила ту вест, па јој је свет веровао. Али, није тако
било, госпођо! Она је мене може бити волела – то допуштам – али
ја њу нисам.

ШАШИЋКА

Ви је нисте љубили – Бранко?

БРАНКО

Ја сам је мрзио! – Мрзио сам је што се хтела силом у моје срце да увуче и да из њега изгони другу једну – другу, коју сам ја обожавао, – коју сам сматрао за суђеницу, јер ме у свему разумеваше иако се чињаше да ми љубав моју не хте разумети.

ШАШИЋКА

(Узбуђена; љовлађује)

У свему Вас разумеваше – јест, јест!

БРАНКО

Која ме је искреном радошћу дочекивала и сузним оком пратила, кад сам год излазио од ње –

ШАШИЋКА

(Узбуђена)

Ох, ох!

БРАНКО

Која ме је жарко љубила, иако је љубав своју толико времена и од самог мене крила; – која је гинула за мном, као и ја за њом што сам гинуо. –

ШАШИЋКА

(У највећем узбуђењу)

Доста, доста, јер ће препући ово срце моје од тешке среће и блаженства! Ох, Бранко! Зашто ми то пре не казасте, зашто ми мористе душу моју таком страшном неизвесношћу. И ја – ја још могах посумњати у Вашу љубав! О, Бранко, како сам се сама љуто казнила за то. – Али, не, не! Не могу више тајити! Не могу на души носити тајну, која ме присиљава да Вам је исповедити морам. Јесте, бранко, писмо о коме толико говорисмо, – постоји.

Ја сам писала писмо Зорци и наместила да мужу њеном у руке доспе. Ја сам препис тога писма прочитала Вашој вереници; јер мишљах: да је Ви одиста љубите. –

(Узбуђена)

А сад – сад, – кад сам се из Ваших уста уверила да Ви љубите само мене, Бранко! – Ах, сад –

(Полећи му око враћа)

–

Ружица излећи и ситане пред Бранка.

РУЖИЦА

(Бесно)

Сад си досиктала, гујо једна!

ШАШИЋКА

(Цикне)

Ах! –

(Посрне и рукама очи зајвори)

РУЖИЦА

Која си једом својим хтела да ми отрујеш срећу моју; па си запала у процеп који си мени наменила. О! Како ли си јадна у ништавилу свом! – И да те не презирем, тако бих те исмејала! Ха, ха!

(Баци се Бранку око враћа)

Он је само мој, пред Богом и пред људима, мој и ничији други. Од њега ме никаква сила више раздвојити не може.

(Умиљајо)

Је ли, Бранко мој!

ШАШИЋКА

(Као иза сна. За себе)

Шта се то збива са мном? Сневам ли ја – или је то заиста јава? – Јесам ли ја добро чула оне слатке речи, које ме малочас занеше, које миљем опојише душу моју?

(Гледа око себе и кад сīази Ружицу и Бранка болно узвикне)

Ах! Јесте, јава је, грозна јава; јер ме из бајнога сна пробуди тресак грома, који излети са усана – оне девојке.

(Гласно)

Дакле, ја сам изиграна? – Ја нисам она друга, које се љубав твоја тицала, неверниче! Него је то ова овде?

(Освешљиво)

Али, чекај! Одмаздићу ја ту грозну превару – чекај! Загорчићу Вам сласт љубавног миловања, докле се само ја на освету дигнем. А сада: Збогом! Збогом, до скоро виђења!

(Презирући их оде)

ПОЈАВА ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА

Ружица и Бранко.

БРАНКО

(Прсне у смех)

Као на позорници. То би била глумица, шта велиш Ружице моја?
– А?

(Милује је)

РУЖИЦА

(Сīидно)

Нисам заслужила да ме називаш својом Ружицом. – Нисам заслужила да ме милујеш, нити сам достојна твоје љубави.

(Жалосно)

Бранко!

БРАНКО

Та, шта ти је?

РУЖИЦА

(Сīидно)

Стид ми је да ти у очи погледам! Јер сам те криво осудила, ја – ја

сам те на правди увредила.

(Плаче)

А ти си тако невин био! – Ниси се ни срдио на ме – већ си још био благ и добар са мном. – Ниси ме престао љубити. – Ниси ме престао поштовати. – А ја

(Једи се)

ја – луда једна, дала сам се наговорити и завести од једне лукаве змије. – Посумњала сам у твоју верност!

(Тужно)

Бранко! Можеш ли ми опростити?

БРАНКО

(Нежно)

Иди збогом! Каква срдња, какав опроштај. Ја сам био о својој невиности уверен, па с тога целу ствар тако озбиљно ни узимао нисам. Ја се на тебе увређен наћи не могу – иако ми је што од тебе неправо било, ја сам на то већ давно заборавио.

РУЖИЦА

(Радосно)

Дакле, опростио си твојој Ружици? Ох, Бранко мој!

(Баци му се око вратица)

Хајдемо – хајдемо одмах кући, овако заједно, овако испод руке, нека види моја мати да смо се помирили –

БРАНКО

Та, иди Ружице! Баш си право дете! Како бисмо ишли? –

РУЖИЦА

Нема ништа: иди Ружице, већ хајде са мном!

(Вуче ѓа)

Хајде! Хајде! Одмах сад! Ти мораш са мном ићи. – Хајде, Бранко!

БРАНКО

Ал' ја сам позван од госпође Зорке –

РУЖИЦА

(Уиџада)

Ићи ћемо и госпођи Зорци – ал' заједно ћемо ићи – а сад прво матери, мојој слаткој матери, да се похвалим како сам сретна, јер сам се с мојим Бранком помирила – с мојим верним младожењом.

–

Оду.

Миливој и Младен нагло улазе наједаред.

ПОЈАВА ТРИДЕСЕТА

Миливој. Младен.

Миливој (који улази са среде) и Младен (кКоји улази са сйране). Засијану кад се виде; хладно се јаве.

МИЛИВОЈ

(Хладно)

Ви сте ме звали?

МЛАДЕН

Јесте, звао сам Вас.

МИЛИВОЈ

(Хладно)

Шта желите од мене?

МЛАДЕН

Желим да Вам дадем задовољштине.

МИЛИВОЈ

Задовољштине? Ја немам од Вас никакве задовољштине тражити.

МЛАДЕН

(Жешиће)

Господине, ја сам Вас увредио. –

МИЛИВОЈ

(Ђуџи обореном ѓлавом)

МЛАДЕН

(Изазивајући)

Назвао сам Вас подлом кукавицом. –

МИЛИВОЈ

(Ђуџи обореном ѓлавом)

МЛАДЕН

Казао сам Вам у очи да лажете. –

МИЛИВОЈ

(Ђуџи)

МЛАДЕН

Назвао сам Вас нитковом

(Жесџоко)

и истерао сам Вас срамно из ове собе напоље.

МИЛИВОЈ

(Тужно)

Можда сте имали право.

МЛАДЕН

Шта кажете? Можда сам имао право? Ха, ха, разумем Вас, разумем. Ви хоћете да ме поштедите од двобоја и уздржите од сигурне

смрти у коју навалице срљам. Али, ја више милости не требам. Ја се смрти не плашим. Ја смрти тражим – тражим господине, јер ми је овај живот досадан.

(Жестико)

Ја нисам имао право, јер сам Вас хтео вређати; разумете ли, да сам Вас силом вређати хтео.

МИЛИВОЈ

И Ви желите зато да од моје руке погинете? – Варате се, господине! – Ја пријатеље не убијам!

МЛАДЕН

Али, Ви пуцати морате! Ви не можете унапред знати куда ће тане из Вашег самокреса. Оно може мене и промашити, а може ме мало и окрзнути, па шта је стало за кап, две крви? Гле, сад! Само хоћу да сперем срамоту, коју сам Вам нанео, јер нећу да останем ником ништа дужан, разумете ме, господине?

МИЛИВОЈ

(После дуже ћочивке, љубно у земљу зледећи)

Ја левом руком пуцати не унем.

МЛАДЕН

(Трѣне се)

Шта рекосте? Ви левом руком пуцати не умете? А ми ћемо делити мегдана кад оздравите. За месец, за два, за три месеца, па ма и после по године, само се борити морамо. –

МИЛИВОЈ

Да се борим с мужем – за чију сам жену пролевао крв. То је заиста смешно! Да се борим с човеком кога сам ван свега поштовао и чије сам пријатељство ценио већма него ли све благо на овом свету. Да ја пролијем крв човеку – ону драгоцену крв, – чија је свака кап море љубави и пожртвовања за народ, која струји из

племенитог срца, – срца, које не зна ни за какву себичност и саможивост. Не – господине, ја ту крв пролевати нећу, па ма ме још једаред истерали напоље.

МЛАДЕН

Ви, дакле, никако нећете да Вам задовољштине дам?

МИЛИВОЈ

Нећу.

МЛАДЕН

Па добро – како ћу се ја Вама одужити за то што сам Вас љуто увредио?

МИЛИВОЈ

Ви мене ничим увредили нисте.

МЛАДЕН

(Зачуђен)

Шта велите? Нисам Вас увредио?

МИЛИВОЈ

Нисте.

МЛАДЕН

(Узбуђен)

Ходи да те пригрлим на ове груди, племенита душо!

МИЛИВОЈ

Младене!

МЛАДЕН

Верни пријатељу мој!

(Полеће један другом у загрљај)

МЛАДЕН

Него, чуј Миливоју! Ти знаш да ја имам још једну ствар да уредим;
– ствар која се моје части тиче.

(Даје му своју картицу)

Ево ти моје посетнице, с којом ћеш отићи Лази, па ћете у моје
име, као моји девери, изазвати Бранка на двобој.

МИЛИВОЈ

(Зачуђен)

Изазвати на двобој? А како би ти то чинио, кад си ти у начелу
противан двобојима; а – друго, ти већ и саме странке ради не смеш
свој живот излагати опасности. Уосталом, ако баш силом хоћеш
да се побијеш с њиме, то ће ти се наћи заменика колико год
хоћеш, само се ти борити не смеш. Ја бих био први, који би те
заменио. –

МЛАДЕН

(Одлучно)

Хвала, хвала! Ја никакве замене нити хоћу, нити примам. И –

(Једи се)

ако се за овај пар о своје начело огрешити морам – то – то су
ванредне прилике због чега ме ни савест моја, ваљда, гристи не
може. – Иди ти само па удеси с Лазом, како најбоље знаш,

(Гледа на саји)

али се пожури да Бранка још код куће затечете.

МИЛИВОЈ

Добро, кад је твоја воља.

(Полази)

МЛАДЕН

Да, да, тако, тако драги Миливоју! само Ви урадите као што сам
Вам казао!

(Загрли Миливоја и исцраићи га до вратиша)

Зорка са сцѳране улази.

ПОЈАВА ТРИДЕСЕТ ПРВА

Зорка. Младен.

ЗОРКА

(Бледа, слаба, у домаћем оделу, седне на столицу и пошито се одмори, тихо)

Рекао си ми да чим осетим да ми је боље, да дођем; јер ми имаш нешто важно да кажеш. Ево, – ја се осећам потпуно снажна. – Казуј шта хоћеш? Ја ћу те мирно слушати. –

МЛАДЕН

Па то није морало бити баш данас. – Ти си могла причекати још који дан, док ти живци не буду снажнији да можда и какав удар поднети могу. – Овако не смем ти ништа напомињати да те не бих потресао. –

ЗОРКА

(Горко осмејкује се)

О – за мене више никаквог удара нема, који ја издржати не бих могла. Моји су живци већ тако отупили да више ништа и не осећају. Говори слободно што хоћеш. Ја сам на свашта приправна и ако има још што да ме снађе, бар ме неће наћи неприправну. Боље пре – но после. –

МЛАДЕН

Добро – кад је твоја воља нека буде. – После оне саблазни, о којој се већ по целој вароши говори – ти ћеш увидети да ми не можемо бити више муж и жена. – Срамота која је мојој кући, моме имену нанесена и сувише је грдна, а да би се простим опроштајем или заборавом отклонити могла. Ти си сама себе из мога срца ишчупала; а с љубављу искоренила си и поштовање моје. – Какав би то јадан живот био кад би двоје били везани једно за друго неким усиљеним обзирима према свету, а не могли се трпети, не могли подносити ни саме погледе своје. – То не би био живот; то би било

мучење; вечито претварање, које би се донекле могло притајивати, али би једном избило на видик, – као и све што је неприродно.

(Уздахне; њосле њодуже њочивке)

Ја сам ти хтео да кажем да се ми морамо растати и то – одмах. Или ћеш ти оставити мене, или ја тебе. Ја сам позвао адвоката да удеси све што треба за развод брака и – надам се да ћеш и ти пристати на то и потписати тужбу и молбеницу за развод.

ЗОРКА

Ја пристајем на свашта.

МЛАДЕН

Тим боље, бар ће се парница пре свршити и неће ни о шта записивати као кад би одрекла пристанак свој: – Твоје признање кривице – одлакшаће ствар у толико – –

ЗОРКА

Моје признање кривице?

МЛАДЕН

Но? – Тек, ваљда, нећеш ми порицати оно што си ми већ једном у очи признала? –

ЗОРКА

Ја теби никакву кривицу признала нисам. –

МЛАДЕН

Немој ме гонити да заборавим да си болесна и да се послужим изразом, који би ти раздражио твоје слабе живце.

ЗОРКА

Хоћеш рећи: да лажем. Ал' ја не лажем, Младене! Ја сам, истина, признала: да оно чиме ме окривљујеш привидно можда и постоји – али да у ствари већ и с тога постојати не може што твоју сумњу

никаквим доказима поткрепити не можеш. Због тога ми је и савест моја мирна. Кад сам, пак, ја о невиности својој потпуно осведочена и уверена – да све што сам чинила – да сам чинила из најплеменитије намере само тебе и своје деце ради, онда ја никакву кривицу силом признати не могу. –

МЛАДЕН

(Раздражено)

Ти, дакле, на тај начин нећеш потписати молбеницу?

ЗОРКА

Нећу, јер ја нисам ни пристала на судски развод, већ само да живимо одвојено – свако за себе; наравно, да ће деца бити код своје матере.

МЛАДЕН

Ал' ако се судски не растанемо, ти ћеш и надаље носити моје име – што ја никако не дам. Ја хоћу да моје име ишчупам с тебе, као што се свлачи војничка одећа и кидају знаци с војника, који је уклао војничку част. Ти се мораш по закону са мном развенчати!

ЗОРКА

Добро. Пристајем и на то, али под једном погодбом.

МЛАДЕН

Под погодбом? Под каквом погодбом?

ЗОРКА

Да се не бијеш с Бранком, који је у целој ствари сасвим невин.

МЛАДЕН

(Узбуђен)

Дакле, њега браниш! Њега заклањаш! Њему за љубав жртвујеш ти и поштено име моје! О! – О!

(Презриво гледи је)

За њега стрепиш да му моје тане не наружи оно лепо лице, не осакати оне нежне, беле ручице! За његов живот дршћеш ти, јер би његова смрт и твоја била. На њега мислиш, за њега се Богу молиш, а за твога мужа? –

(Кроз њлач смеје се)

За твога мужа од радости би цикнула кад би чула да га је твој љубавник – убио!

(Узбуђен)

ЗОРКА

(Врисне)

Младене!

(Завали се у наслоњачу и њокрије очи рукама, ња јеца)

МЛАДЕН

Добро! – Нека буде као што желиш! Нећу се бити с њиме; нека живи твој Бранко; јер није ни достојан мога танета. Нећу се побити већ и зато што бих изневерио своје начело; које ја већма ценим, нег' и живот свој. –

Лаза улази и сѡане код вратица.

ЗОРКА

(Измождена њодиге се. Поишњо од умора к себи дође, њосле дуже њочивке)

Хвала ти Младене! Од срца ти хвала – што си ми саслушао молбу моју. – То ти никад заборавити нећу. – Ја идем. – Идем још данас из твоје куће. – Али, пре но што се растанемо за навек – допусти да ти вратим мило за драго! – Ти си мени поклатио велик поклон.

–

МЛАДЕН

(Зачуђен)

Велик поклон?

ЗОРКА

(Уморно)

Да, да. – Поклонио си ми два живота; твој и Бранков! Дозволи и мени да и ја теби за тај поклон своје уздарје дам.

(Извади из џепа менице и даје му)

МЛАДЕН

(Гледа менице. Изненађен)

Шта је ово? Моје менице? И то још исплаћене менице? Ко их је исплатио?

ЗОРКА

Ја.

МЛАДЕН

Ти?

(Презриво)

Ал' чијим новцем?

ЛАЗА

(Сћућајући између Младена и Зорке)

Њеним рођеним. Њеном поштеном заслугом.

МЛАДЕН

(Оштро)

Шта тражиш ти ту? Шта се мешаш у моје кућевне ствари, кад те нико није звао овамо!

ЛАЗА

Ти си ме звао. Зар ниси послао Миливоја по мене да у твоје име изазовемо Бранка на двобој?

(Подбочи се)

Море, шта је то с Вама? Ако је Миливој полудео, ал' ваљда теби још нису вране мозак попиле? Шта сте се окомили на тог чести-тог младића и на ову узор-жену, на овај пример верности женске

и материнске нежности. – Откуда јој новац, питаш ти? Отуд што је заслуживала, дајући крадом сате из гласовира, да поплаћа твоје дугове и да осигура децу, која би поред твоје мршаве заслуге и поред лаке ти руке могла обијати туђе прагове. Па зар то да јој је хвала? Тако ли се награђује прегоревање једне поштене жене и матере, која само за мужа и за децу своју живи?

МЛАДЕН

Ал' састанци – потајни састанци?

ЛАЗА

Ти су састанци били код моје сестре, пред мојом матером, пред-а-мном, при којим састанцима је Бранко усавршавао твоју жену у свирци да тим боље она може друге учити. А ако и томе не верујеш,

(Даје му сведоцбе)

ево ти на, па се увери сам.

МЛАДЕН

Шта је то? Сведоцба од жупана и начелника да им је моја жена децу гласовиру учила?

(Разгледа њрећу сведоцбу)

Бенерал Милинковић потврђује то исто!

(Збуњен)

Бранко, Ружица и Миливој улазе и сѣтану код врати.

МЛАДЕН

(После крајџке њочивке)

Али, новац – новац – који је Бранко њојзи давао – новац –

БРАНКО

(Сѣуџа с Ружицом исџод руке)

Тај сам ја новац давао милостивој на чување, да га не бих по-

трошио, али га милостива не хте примити, већ ме упути да га својој вереници на оставу дадем –

РУЖИЦА

Што је и учинио и ја сам новце одмах онај дан у штедионицу однела. –

МЛАДЕН

(За себе)

Шта? Шта говоре ови?

МИЛИВОЈ

(Сћућа жалосиво Зорци)

Госпођо! Нисам достојан Вашег погледа, а још мање Вашег опроштаја – јер сам Вас љуто увредио.

(Болно)

Али се кајем – госпођо! Кајем – што сам и смео посумњати у поштење једне жене – која заслужује да се назове узором женског карактера! –

(Клекне и пољуби је у руку)

Госпођо! – Опростите ми! –

РУЖИЦА

(Приђе Зорци с друге стране и клекне уз Миливоја. сћидно)

Кад већ делиш опроштаје – зорка!

(Плаче)

– Удели га и мени,

(Пољуби је у руку)

јер ја сам ти можда још и горе нажао учинила.

(Загњури џлаву у Зоркино крило)

МЛАДЕН

(Који је за све њо време џледао зачуђено шћа се збива и немо исказивао своју узбуђеност)

Шта је ово? – Јесам ли ја луд – ил' сам изгубио свест, па не схваћам, шта се око мене збива? – Зар ово није ништа истина? – Она није мени неверна; – – није заслужила моје прекоре? То беше, дакле, све само обмана – и ништа друго до ли обмана – обмана – О – о! –

(Ухвати се за главу. Кајући се)

И ја – ја – да је тако страшно врећам. –

(Руком на Миливоја, Ружицу и Бранка)

– Идите, идите – оставите ме – оставите ме!

Миливој, Ружица и Бранко оду.

МЛАДЕН

(Немо исказујући своје највеће узбуђење и кајање – полази Зорци да је моли и враћа се – најпосле јецајући баци јој се пред ноге -)

Опрости! – Зорка – опрости!

(Љуби је у руку)

Зорка!

(Загњури главу у Зоркино крило)

Душо моја! – Опрости твоме Младену!

ЗОРКА

(Полађано усјане, баци му се око врати)

Младене!

МЛАДЕН

Зорка!

Завеса пада.

ПОГОВОР

РУКОПИС КОМЕДИЈЕ ОБМАНА
МИТЕ КАЛИЋА

Поред пет објављених комедија: *Преки лек* (1887), *Мој цей* (1887), *Свекрва* (1888), *Максим* (1896), *По команди* (1900); Мита Калић (1847-1909) оставио је и двије комедије у рукопису: *Обмана* (1890)³ и *У резерви* (1898)⁴. Комедија *У резерви* објављена је из рукописа тек у најновије вријеме,⁵ док је *Обмана* још увијек необјављена. Пронашли смо их у пишчевој рукописној заоставштини у Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду. Овдје приређујемо за штампу “позоришну игру у три чина и једној промјени” *Обмана*, чији рукопис обухвата 63 странице формата 21 x 29 cm. Почетна страница је насловна. Сљедећа страница, на којој је требало да се налази списак лица, недостаје у рукопису. Нејасно је да ли је списак лица накнадно изгубљен или га писац није ни сачинио.

3 Мита Калић, *Обмана*, позоришна игра у три чина и једној промени. [Б.М.], 1890, РОМС, сигн. М 1.292, рукопис аутора, 63 стр.

4 Мита Калић, *У резерви*, шаљива игра у једном чину, Сомбор, 1898, РОМС, сигн. М 1. 293, рукопис аутора, 27 стр.

5 Горан Максимовић, “Пред рукописом комедије *У резерви* Мите Калића”, Зборник Матице српске за књижевност и језик, књига LVII, свеска 3/2009, Нови Сад, 2009, стр. 623-627.

Ни једна ни друга страница нису нумерисане. Нумерација самог рукописа текста комедије почиње од “Првог чина”.

Калић је као комедиограф са доста успјеха обрађивао шаљиве интриге из малограђанског живота у којима је исмијавао индивидуалне и колективне мане, паланачке страсти и себиčnosti, потрошачки менталитет, однорођавање, помодарство и покондиреност, напуштање традиционалних вриједности, љубавна ривалства, брачну љубомуру, прикривање идентитета и покушаји склапања бракова из интереса и слично. Калић је углавном добро градио комедиографске заплете, добро је обликовао разноврсне комичне маске и њихове трансформације у комичне карактере, стварао је узбудљиве комичне ситуације и комичне игре ријечима. Из свега тога произлазио је ведар и доброћудан смијех, који је изграђен на стеридном идеалу поуке и забаве, али без подсмјешљивог или подругљивог кажњавања заблудјелих особа или хуморног друштва у цјелини.⁶ У смјехотворном смислу посебно мјесто припада “позоришној игри” *Обмана*, у којој се поучно исказује у снажној вези са меланхоличним доживљајем свијета. У том смислу, ово дјело можемо посматрати као “тужну комедију”, а сасвим је јасно зашто је Калић у поднаслову изоставио уобичајене одреднице “шаљива игра” или “комедија” и употребио жанровски неутралније одређење “позоришне игре”.

На основу тога можемо закључити да се у жанровском погледу ради о комедији интриге, али да су у њој присутни и елементи комедије нарави, у којима су углавном на критичан начин проблематизована схватања, обичаји, навике и друге слабости малограђанског живота у српским варошима у Ба-

⁶ Опширно о томе у огледу: Горан Максимовић, “Комедиографски смијех Мите Калића”, Књижевна историја, год. ХЛЛ, број 139, Београд, 2009, стр. 671-692.

чкој. Иако је у другим комедијама заплете најчешће градио на локалном амбијенту (Нови Сад и Сомбор), у *Обмани* нису конкретизовани мјесто и вријеме збивања, али су препознатљива локална обиљежја, јер се радња одвија у породичној кући главних протагониста, те у балској дворани.

У комедији *Обмана* тематско-мотивски оквири почивају на заплету из породичног и љубавног живота. На безразложној сумњи новинара Младена да му је супруга Зорка невјерна, која је подстакнута једним подметнутим писмом, те на укрштању интриге коју независно једно од другог подстичу љубоморни младић Миливоје и пакосна млада удовица Шашићка, против учитеља музике Бранка. Миливоје то чини јер је уплашен да ће му галантни и лијепо младић Бранко преотети вјереницу, зато што јој је држао часове пјевања и свирања, а удовица зато што је и сама заљубљена у Бранка и вјерује да ће га, пошто га посвађа са вјереницом Ружицом и удаљи од Зорке, тако придобити за себе. У двоструком комедиографском расплету, Бранко у присуству вјеренице, као комедиографски резонер наприје раскринкава Шашићкине интриге, а затим Лаза, Миливој, Бранко и Ружица, аргументовано доказују Младену да су му сумње у Зоркину невјерност биле неоправдане.

Из наведеног описа тематско-мотивског склопа, препознатљиво је да је ова Калићева комедија заснована на тродјелној композицији: 1. *експозиција*; 2. *зайлей* и *кулминација*, 3. *расйлей*; у којој експозиција упућује на *нормалну линију животоа*, заплет и *кулминација* на *искакање са нормалне линије животоа*, а расплет на поновно успостављање *стабилног и складног йорейка*.

У комедији *Обмана* комични увод је пренаглашен, а остварен је кроз развијање четири експозиционе сцене. Поред приказивања нормалне линије живота, поред наговјештаја ка-

снијег основног заплета заснованог на љубомори, нарочито је у експозицији дошао до изражаја проблем женске еманципације, на којем ће неколико деценија касније комични заплет изградити Бранислав Нушић у комедији *Ујез* (1935). Младен, занесени политички првак и угледни новинар, живи у свијету идеала да су одабрани појединци предодређени да се у националној борби жртвују за народ, а у свему томе занемарује бројну породицу и доводи је на ивицу материјалне пропасти. Кад његова предузимљива и талентована супруга Зорка пожели да се и сама својим радом посвети зарађивању новца за лагоднији живот породице, Младен који се у јавном животу издаје за демократу и еманциповану личност широких погледа на свијет, наједном открива свој скривени конзервативизам и оштро се супротставља тим њеним плановима. Пошто није добила подршку мужа, Зорка се обраћа за помоћ младом учитељу музике Бранку да јој помогне у увјежбавању клавирских партија, те да јој пронађе дјевојке из богатих кућа како би им држала часове музике.

У комедији *Обмана* комедиографски заплет, поред Зоркине амбиције да зарађује новац држећи часове музике и противљења њеног мужа томе, додатно је усложњен дјеловањем младог Младеновог партијског сарадника Миливоја, који је одавно био љубоморан на Бранка, јер је страховао да му не преотме вјереницу. Пошто је био свједок Зоркиног и Бранковог тајног договора, Миливој изазива на двобој Бранка како би “заштитио част” супруге свога партијског вође и узора. Међутим, суштинску улогу у мотивацији комедиографског заплета преузима Зоркина комшиница, млада удовица, Марија Шашићка, која је заљубљена у Бранка и вјерује да јој је Зорка препрека на путу остварења те своје љубави. Као права комедиографска интриганткиња, Шашићка најприје подмеће једно писмо, које је тобоже Бранко упутио Зорки, како би до

њега дошао Младен и како би постао сумњичав и љубоморан на супругу, а затим страст љубоморе распаљује и код младе Бранкове вјеренице Ружице.

Као што је мотивација заплета била двострука, тако је и комедиографска кулминација остварена кроз двије сцене. У првој сцени Бранко вјешто наводи Шашићку да призна своју сплетку, а при томе све то скривена слуша Бранкова вјереница Ружица. Друга кулминативна сцена је још захтјевнија и успјешнија, а приказује како је Младен, дјеловањем више про-тагониста са улогом комедиографских резонера (Паза, Бранко, Ружица, Миливој), у потпуности разувјерен у свим сумњама да га супруга vara.

У комедији *Обмана* расплет је двоструко реализован. У првој равни, сплеткашица Шашићка, не враћа се на нормалну линију живота и доживљава “тачку замрзавања”, тако да и након разобличавања и исмијавања њених подвала остаје заробљеник сопствених погубних страсти. У другој равни, Младен спознаје своје погрешке, мири се са Зорком тако да се изнова успоставља нарушена љубавна и породична равнотежа.

Кад је ријеч о комедиографским јунацима, највише пажње је посвећено обликовању комичних маски “заблудјелих особа”, “варалица” и “резонера”, јер су дати у нераскидивом јединству стварања комичних заплета, кулминација и расплета. “Заблудјеле особе” својим искакањем из животне равнотеже, усљед неке непримјерене амбиције, жеље или митоманских илузија, постају очигледни свима и представљају погодан предмет за смијех, подсмијех и поуку. “Варалице” или “alazopni” својим поступцима и дјеловањем подстрекавају заблудјеле личности како би извукли неку конкретну корист за себе. “Резонери” својим дјеловањем разобличавају варалице и доводе до поучне спознаје заблудјеле личности да су искочиле

из животне равнотеже. Епизодни јунаци, који носе маске “активних или пасивних помагача” (а најчешће су то конвенционални “типови” куварица, собарица или послуге), имају ограничену улогу, али повремено имају веома функционално дејство у структури комичног заплета.

У комедији *Обмана* комичне маске почивају на ликовима интриганата, међу којима посебно издвајамо оне који представљају љубоморне љубавнике (Миливој, Шашићка). Добра је у том погледу, комична карактеризација Марије Шашићке, а заснована је на спајању узвишеног и ниског. Узвишених идеала о љубави са приземним страстима сплеткарења, безочних подметања и лажи, заједљивог језика и сл. На гротескном спајању узвишеног и ниског, обликован је и комични карактер новинара Младена. Наспрам његових узвишених идеала о политичком моралу, борби за интересе народа, налазе се приземне страсти проистекле из породичног конзервативизма, оспоравања права на женску еманципацију, те нарочито слијепе љубоморе која раздира његово биће и гура га на ивицу пропасти. Вриједно је поменути и комичну маску причалице и народског мудријаша Стевана, који је био обичан разносач новина, али су његове досјетливе приче (или како је он волио да каже “лагарије”), унијеле много живости и ведрине у опори и меланхолични смијех ове комедије.

Комичне ситуације у Калићевим комедијама су обликоване кроз “забуне у личности”, кроз “подметнута писма”, кроз “неочекиване обрте”, те нарочито кроз “укрштање напоредних низова независних догађаја”. У комедији *Обмана* појављују се карактеристични примјери комичних ситуација заснованих на његовима и подражавалачким сценским покретима јунака. На такав начин, љубоморни Миливоје исмијава углађеност младог и лијепог учитеља музике Бранка који се “клањаса (*показује*) и криви као какав пајац”. Када је Младен

добио на поклон од Зорке кућни огртач и капу, пошто их је обукао, геговима опонаша изглед и покрете “старих пензионираца”.

Језичка средства комичног у Калићевим комедијама су недовољно заступљена, нису превише разноврсна, али су поједини примјери у смјехотворном погледу веома успјели. Најбројнији су облици говора у страну (“за себе”), затим облици комичних кованица, облици архаичног говора, облици професионалног језика, комична поређења и комичне изреке, комичне лажи и комична имена и презимена јунака.

У комедији *Обмана* доминирају облици директног сатиричког говора, сарказам и инвективе, а присутне су и заједљиве алузије, као и језички каламбури. Изрази љубоморе исказани су у облику сарказма и инвектива, што је уочљиво у говору Миливоја, Младена, Ружице; док су Шашићкине интриге засноване на заједљивим алузијама и двосмисленом говору. Наводимо примјере комичних каламбура у Младеновим и Стевановим исказима. Док још није био опсједнут страшћу љубоморе, Младен казује у шали Зорки да су “жене велики врагови”, а кад га Зорка пита да ли то важи и за њу покушава да се оправда и тако улази у прави комични каламбур: “Хтедох рећи: ми смо људи врагови, ал’ којима је Бог одредио да с таким ађелима живе...” Стеванови каламбури односе се на његову бројну породицу у којој се сваке године роди по једно дијете. Као што он разноси по граду новине, тако и њему жена донесе кући сваке године “по једну новину”

“Оцу требају ципеле што новине разноси, а и онима треба ципела што их мати доноси! Па никад краја штампарским трошковима!” Понекад су такве комичне игре ријечима у Стевановим исказима развијене до форме шаливе приче. Када га је радознали свијет питао “шта има ново” у новинама које је разносио, одговара им на сљедећи начин: “Ново је то да

је султан захвалио на престолу. – Турски султан захвалио? Како то? Како то? Седео султан на престолу, па кин’о. Везири му казали на здравље! – А он се захвалио.”

Калићев комедиографски смијех је истовремено поучан и забаван, хумористички ведар и добронамјеран, а само у ријетким примјерима сатирички подсмјешљив и опор. У комедији *Обмана* прожет је снажном меланхолијом и сјетом, тако да носи нескривену трагичку интонацију. По одабиру комедиографских тема представља типични израз живота српске заједнице у војвођанској средини с краја 19. вијека, а по структури комичног заплета, по комичним средствима, представља продужетак оног развојног лука српске комедије којем су темеље и углед успоставили Јован Стерија Поповић и Коста Трифковић. У мотивацији поступака и обликовању комичних јунака, Калићева комедија пати од уобичајених слабости (препричавање догађаја на сцени, слаба мотивација појединих поступака јунака или ситуација и сл.), отуда овај писац није био раван својим великим претходницима и узорима, али им је био достојан слѣдбеник, а по броју извођених и објављених комедија био је међу најзаступљенијим српским комедиографима на крају 19. вијека.

Горан Максимовић

МИТА КАЛИЋ
(1847-1909)
Живот и рад

Рођен је у Новом Саду, 8. маја 1847. године, од оца Димитрија, који је био полицијски комесар, те мајке Емилије, рођене Јовановић, из Гардиноваца. Рано је остао без оца што је битно условило даље његово образовање и животни пут. Основну школу и нижу гимназију завршио је у родном граду (1855-1863), пети разред гимназије у Срем. Карловцима (1864), шести у Будиму (1865), а седми и осми разред са матуром у Новом Саду (1866-1868). Послије завршеног шестог разреда гимназије слушао је једну годину филозофију на Великој школи у Београду (1866). Пошто је добио стипендију Сервицког студирао је правне науке у Јегри (1869-1870), али је био принуђен да их напусти како би помогао мајци у школовању млађе браће и сестара. Радио је као суплент гимназије у Новом Саду (1871-1873) и у Осијеку, а затим као приватни наставник у Велењу и Бачком Новом Селу, као писар у Варошкој кући у Новом Саду (1879-1881), као наставник Више девојачке школе у Новом Саду (1881-1891). Професорски испит из географије положио је на Филозофском факултету у Пешти (1882). Оженио се Катарином (Катинком) Бикар из Сомбора 1884. године. У браку су добили кћерку Десимирку, која је умрла у десетој години (1897). Иза тога је у сомборској Препарандији изабран 1891. године за професора српског језика, историје и географије. Пензионисан је 1905. године, а

исте године је постао члан Књижевног одељења Матице српске. Оболио је од душевне болести. Умро је и сахрањен у Сомбору, 28. јануара 1909. године.

Поред више школских приручника и уџбеника, писао је пјесме, чланке из књижевности, комедије и драме. Као ђак петог разреда гимназије у Срем. Карловцима написао је прве пјесме и уређивао је рукописни ђачки лист Шаљивац (1864). Прву пјесму “Србин”, испјевану у патриотском духу романтичара омладинског доба, објавио је у *Даници* (1864). Био је сарадник бројних листова и часописа: *Даница* (1864-65), *Змај* (1864-65), *Мајница* (1869), *Јавор* (1878-1884, 1891), *Лейпциг Мајнице српске* (1881, 1887-1888), *Засјава* (1881), *Невен* (1885-1887), *Сјражилово* (1885-1886), *Браник* (1890), *Бранково коло* (1897, 1909) и сл. Велику популарност стекао је пјесмом “Текла вода Текелија”, након што ју је Роберт Толингер компоновао. Након смрти кћерке, испјевао је циклус елегичних пјесама под насловом Десимирчад. Написао је поему *Снајина осветиа (Лейпциг Мајнице српске)*, 1881). На позорницама у Новом Саду, Панчеву, Сомбору, В. Бечкереку, Суботици, играни су бројни Калићеви комади. Наводимо их према годинама штампања: *Преки лек* (1887), *Мој цет* (1887), *Свекрва* (1888), *Максим* (1896), *По команди* (1900), *Деоба Јакшића* (1906), *Расјико (Сава) Немањић* (1906).

Написао је више огледа о српским писцима. Објављени су у четири књиге под заједничким насловом *Српски књижевници* (НС, I 1890, II 1891, III 1895, IV 1895). Три шаљива комада награђена су из књижевног фонда Матице српске *Мој цет* (1887), *Максим* (1896), *По команди* (1900). У рукопису су му остали комади *Гусле и вила* (1895), *Обмана* (1890), *У резерви* (1898). Преводио је шаљиве комаде са француског језика.

Горан Максимовић

НАПОМЕНА ПРИРЕЂИВАЧА

Приликом приређивања за штампу рукописа “позоришне игре у три чина и једној промени” *Обмана* Мите Калића, настојали смо да останемо вјерни изворнику. Одступања су присутна само у оним дијеловима који су усаглашени са савременом правописном нормом. То се односи на састављено и растављено писање ријечи, једначење сугласника по звучности и по мјесту творбе, писање великог слова, интерпункцију (запета, тачка, црта, цртица, апостроф).

Мита Калић је досљедно употребљавао запету у зависним реченицама са везником *да*, те у односним реченицама, али је неуједначено писао у синтаксичким конструкцијама као што су именице у вокативу и набрајања. Модалне ријечи често није одвајао запетом (*дакле* и сл.). Супротни везник *али*, као и супротне реченице са везником *али*, рјечцу *ама* и слично, најчешће нису одвојене запетом, што је у нашем издању усклађено са савременом правописном нормом и нужностима логичке интерпункције.

У дијалошким исказима који су прекинути саговорниковом репликом, Калић је умјесто тачке стављао црту, као особен интонационо-семантички знак, па је то досљедно поштовано и у нашем издању. Употреба апострофа је недосљедна и неуједначена. У ријечима које су нормиране с покретним самогласником (у значењу *са/с*), апостроф је изостављен (*с' млађим, с' крајем, с' оном, с' њоџа, с' њравноџ, с' ким, с' њобом...*). У тексту су присутна и губљења вокала у средини ријечи (*дошо, осњо, њошо, њосо, ко, моџо...*), што је задржано и у нашем издању као посебна говорна особина јунака и слично.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.163.41–2

821.163.41.09–2 Калић М.

821.163.41:929 Калић М.

КАЛИЋ, Мита 1847–1909

Обмана : позоришна игра у три чина и једној промени /
Мита Калић ; приредио Горан Максимовић – Београд :
Музеј позоришне уметности Србије, 2011 (Петроварадин :
Алфаграф). – 139 стр. : ауторова слика ; 15 cm.
– (Библиотека Драмска баштина ; коло 13, књ. 3)

На насл. стр.: Рукопис је настао 1890. године. –
Тираж 300. – Стр 131–136: Поговор / Горан Максимовић. –
Стр. 137–138: Мита Калић / Горан Максимовић. – Напомена
приређивача: стр. 139.

ISBN 978–86–80629–56–8

а) Калић, Мита (1847–1909)

COBIS.SR-ID 183896844

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРИНАЕСТО КОЛО

Књига 1

Мојсеј Живојиновић
СКИТНИЧКА КОНФУЗИЈА
или
НЕСТОРОВО ПОКАЈАНИЈЕ

Књига 2

Милан Јовановић Морски
НЕСУЂЕНИ

Књига 3

Мита Калић
ОБМАНА

Књига 4

Драгомир Брзак, Стеван Сремац
ИВКОВА СЛАВА

Књига 5

Александар Илић
КАБАРЕТ КОД
“ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ”